

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra historie

**POŽÁR PRAHY ROKU 1541 JAKO BRÁNA VSTUPU RENESANCE DO
PRAHY**

Bakalářská diplomová práce

Anna Vrtálková

Vedoucí práce: prof. PhDr. Ivo Barteček, CSc.

Olomouc 2013

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, za použití citované literatury a pramenů.

V Olomouci dne 26.4. 2013

.....

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala svému vedoucímu práce, prof. PhDr. Ivo Bartečkovi, CSc., za jeho laskavé a trpělivé vedení a čas, který mi věnoval. Dále bych ráda poděkovala Správě Pražského hradu, konkrétně panu ing. arch Petru Chotěborovi, CSc., za vstřícný přístup a provedení po místech Pražského hradu, která nejsou veřejnosti přístupná. Poděkování patří také Ivě Vávrové za korekturu této bakalářské práce.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Pražský hrad, Malá Strana a Hradčany na počátku 16. století.....	9
2.1. Architektura Prahy na konci 15. století a počátku 16. století.....	10
2.1.1. Malá Strana	11
2.1.2. Hradčany	13
2.1.3. Pražský hrad	14
2.1.3.1. Opevnění Hradu.....	15
2.1.3.2. Starý královský palác.....	16
2.1.3.3. Vladislavský sál.....	16
2.1.3.4. Jezdecké schody	18
2.1.3.5. Ludvíkovo křídlo	18
2.1.3.6. Zelená světnice.....	19
2.1.3.7. Katedrála svatého Víta	20
2.1.3.8. Letohrádek královny Anny	20
3. Požár Prahy roku 1541	22
3.1. Příčiny a průběh požáru	22
3.2. Požár na Malé Straně	24
3.3. Požár na Hradčanech.....	25
3.4. Požár na Pražském hradě	26
3.5. Lidské oběti požáru	29
3.5.1. Oběti na Malé Straně.....	30
3.5.2. Oběti na Pražském hradě.....	31
3.5.3. Oběti na Hradčanech	32
3.6. Zemské desky.....	32
4. Praha po požáru	33
4.1. Protipožární opatření.....	34
4.2. Malá Strana	35
4.1.1. Malostranské náměstí.....	36
4.1.2. Mostecká ulice a okolí.....	41
4.1.3. Velkopřevorské náměstí.....	43
4.1.4. Tomášská ulice a okolí Písecké brány.....	44
4.1.5. Sněmovní ulice.....	46
4.1.6. Nerudova ulice a okolí	47
4.1.7. Pozemky pod Hradem	50

4.1.8. Karmelitská ulice a okolí.....	52
4.1.9. Kampa	52
4.2. Hradčany	53
4.2.1. Hradčanské náměstí.....	54
4.2.2. Loretánská ulice a okolí	59
4.3. Pražský hrad	60
4.3.1. Bílá věž.....	61
4.3.2. Starý královský palác	61
4.3.2.1. Vladislavský sál.....	62
4.3.2.2. Západní palác	63
4.3.3. Kostel Všech svatých	64
4.3.4. Rožmberský palác	65
4.3.5. Pernštejnský palác	66
4.3.6. Purkrabí Pražského hradu.....	68
4.3.7. Klášter svatého Jiří.....	68
4.3.8. Katedrála svatého Víta	69
4.3.9. Letohrádek královny Anny.....	69
4.3.10. Míčovna Pražského hradu	71
5. Závěr	72
6. Anotace.....	74
7. Použité prameny a literatura	75
8. English Resume	77
9. Seznam obrazové přílohy	78
Obrazová příloha	

1. Úvod

Tato práce se zaměřuje na důležitou událost v dějinách Prahy – na požár Prahy roku 1541. Tato tragická událost nesmírně zasáhla do celého vývoje Prahy. Před požárem byla Praha převážně gotická, zatímco po požáru se na vyhořelých i jiných místech začaly stavět renesanční vily a paláce. Téma jsem si vybrala jak z hlediska mého zájmu o dějiny a vývoj Prahy, tak také proto, že se domnívám, že toto téma nebylo nikdy zpracováno takto komplexně a s důrazem na jeho význam. Požár Prahy výrazně zasáhl do celého vývoje Prahy, a přesto o něm ve většině publikací nalezneme spíše zmínky. Jediný, kdo se tomuto tématu věnoval hlouběji, byl Václav Ledvinka, který význam požáru krátce zpracoval ve svém příspěvku na konferenci¹, dále se požáru a jeho následkům věnoval také Václav Vojtíšek², který se ovšem zaměřil primárně na územní vývoj pozemků a domů po požáru a na jejich změny, než na pronikání nového slohu do Prahy. Většina autorů se shoduje v tom, že požár Prahy byl významnou událostí a umožnil pronikání nového slohu a také změnu dispozic různých pozemků a domů v Praze.

Pramenná základna pro toto téma není příliš bohatá. Nejvíce se můžeme opírat o spis Václava Hájka z Libočan, který požár a jeho šíření a následky popisuje opravdu pečlivě a podrobně. Další, kdo se jím, byť opravdu pouze zběžně, zabýval, byl Mikuláš Dačický z Heslova, který požár zmiňuje ve svém spisu „Paměti“. Dále se v práci opírám o dvě veduty, jednu z roku 1493, která vyšla v Schedelově Kronice Kronik a je pravděpodobně nejstarším dochovaným pohledem na Prahu, a pak také o vedutu zvanou Vratislavský dřevořez z roku 1562, kterou vydali tiskaři Jan Kozel a Michael Peterle s názvem Praha hlavní město Čech. Z porovnání obou vedut si tak můžeme aspoň rámcově udělat představu o tom, jak to tehdy vypadalo.

¹ LEDVINKA, Václav: *Velký pražský požár roku 1541*. (dále jen *Velký požár*) Documenta Pragensia, XVI, 1998, s 179 – 185.

² VOJTÍŠEK, Václav: *Z minulosti naší Prahy*. (dále jen *Z minulosti*) Praha 1919, 255 s.

Ke své práci jsem však měla podstatně bohatší základnu sekundární literatury, ze které jsem mohla čerpat. Ráda bych zde zmínila především dílo Pavla Kaliny „Praha 1437-1610: kapitoly o pozdně gotické a renesanční architektuře“³; tato kniha se asi nejpodrobněji, především z toho architektonického hlediska, věnuje tomuto období v Praze. Dále jsem našla poměrně užitečnou knihu Emanuela Poche a kolektivu „Praha na úsvitu dějin“⁴, kde jsem ovšem našla pár drobných nepřesností, které jsem konfrontovala s další literaturou. Pro třetí část své práce jsem shledala jako nejužitečnější publikaci knihu Václava Ledvinky, Bohumíra Mráze a Víta Vlnase „Pražské paláce“⁵, která poměrně pečlivě a podrobně pojednává v abecedním pořadí o palácích v celé Praze. Pro podrobnější seznámení se se situací na Malé Straně, Hradčanech a Pražském hradě mi posloužily publikace Jana Vančury „Hradčany, Pražský hrad“⁶ a také publikace Václava Hlavsy „Malá Strana: z minulosti pražského podhradí.“⁷

Práci jsem rozdělila na tři části. První část práce mapuje vývoj v oblasti Malé Strany, Hradčan a Pražského hradu před požárem, především z hlediska různých stavebních prací a renovací a toho, jak vypadala architektonická stránka domů v uvedených lokalitách. V této části práce se opírám primárně o sekundární literaturu.

Ve druhé části se práce zabývá samotným požárem v roce 1541, jeho rozsahem, šířením a také lidskými oběťmi. Zde jsem nejvíce využila spisu Václava Hájka z Libočan „O nešťastné příhodě, kteráž se stala skrze oheň v Menším městě

³ KALINA, Pavel: *Praha 1437-1610: kapitoly o pozdně gotické a renesanční architektuře*. (Dále jen *Praha 1437-1610*) Praha 2011, 207 s.

⁴ POCHÉ, Emanuel et kol: *Praha na úsvitu nových dějin: čtvero knih o Praze*. (dále jen *Praha na úsvitu*) Praha 1988, s. 43 – 68.

⁵ LEDVINKA, Václav – MRÁZ, Bohumír – VLNAS, Vít: *Pražské paláce: (encyklopedický ilustrovaný přehled)*. (Dále jen *Pražské paláce*) 2. rev. vyd. Praha 2000, s. 257 – 260.

⁶ VANČURA, Jiří: *Hradčany, Pražský hrad*. (dále jen *Hradčany*) Praha 1976, s. 137 – 148.

⁷ HLAVSA, Václav: *Malá Strana: z minulosti pražského podhradí*. (dále jen *Malá Strana*) Praha 1957, s. 22.

Pražském a na hradě Svatého Václava i na Hradčanech etc.“ Tento spis byl psán a vydán krátce po požáru, lze tedy předpokládat jeho hodnověrnost. V menší míře jsem vycházela také ze spisu Mikuláše Dačického z Heslova, který požár krátce a věcně zmiňuje ve svém spise „Paměti“. S Václavem Hájkem z Libočan se ve svých informacích rozcházejí pouze minimálně a spíše v drobnostech. S ohledem na poměrně zásadní rozdílnost v míře detailnosti obou spisů jsem se primárně zaměřila na svědectví Václava Hájka z Libočan.

Poslední a zároveň nejrozsáhlejší část mé práce se věnuje vývoji Malé Strany, Hradčan a Pražského hradu po požáru až do počátku Rudolfínské doby. Toto období je nesmírně zajímavé právě z hlediska stavebního a architektonického vývoje Prahy, jelikož na mnoha místech uvolněných požárem už nevznikaly původní gotické, maličké domky, ale mnoho pozemků a pozůstatků domů se sdružovalo a vznikaly rozlehlé a honosné paláce, které se staly ozdobou Prahy i svých majitelů. V této části se opět primárně opírám o sekundární literaturu a veduty.

2. Pražský hrad, Malá Strana a Hradčany na počátku 16. století

Na konci 15. století byla Praha sídlem českého a uherského krále Vladislava Jagellonského. Král v té době nesídlil na Pražském hradě, ale na Starém Městě, konkrétně v Králově dvoře. Avšak po nepokojích v Praze a zvláště po tzv. druhé pražské defenestraci v roce 1483, se král necítil bezpečně v Králově dvoře a rozhodl se přesunout na Pražský hrad, který se tímto stal opět nejen oficiálním, ale také skutečným sídlem českého krále.⁸ Objevuje se také názor, že přestěhování královského dvora na Pražský hrad nemělo pouze bezpečnostní důvody. Pražský hrad poskytoval mnoho prostoru pro novou stavební činnost, oproti Starému městu, které jako hustě zastavěné město, neposkytovalo prostory pro potřebné velké sály, obytné místnosti pro krále, královnu a dvůr a podobně. Vliv na stavební úpravy Pražského hradu a stěhování mohla mít také poněkud se zlepšující finanční situace královské moci, která nově umožňovala velkorysou výstavbu.⁹

Ovšem přestěhování královského dvora na Pražský hrad znamenalo také komplikace. Budovy Hradu, které byly už dlouhá léta určeny pouze k administrativním účelům, nebyly shledány za dostatečně komfortní a vhodné pro krále a jeho dvůr. Také okolí Pražského hradu se muselo přizpůsobit změně sídla panovníka. Mnoho šlechtických rodin chtělo mít svá sídla co nejbližší panovníkovi, stejně jako lidé pracující pro dvůr a Hrad preferovali bydliště ve větší blízkosti Hradu. Přestavba Hradu přitáhla do Prahy mnoho řemeslníků, tovaryšů a dalších služebných, kteří se postupně usazovali na Hradčanech.¹⁰

Středověkost Prahy na počátku 16. století nám dávají také znát popisy ulic a domů v městských knihách, podle nichž lze usoudit, že tehdejší Praha měla

⁸ POCHE, E.: *Praha na úsvitu*, s. 43 – 68.

⁹ KALINA, P.: *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance*. (Dále jen *Benedikt Ried*) Praha 2009, s. 106 – 127.

¹⁰ POCHE, E.: *Praha na úsvitu*, s. 43 – 68.

v některých částech stále vesnický ráz, mnoho domů bylo dřevěných, náměstí a ulice byly stavěny nepravidelně se spoustou zákoutí, šikmostí a nezastavěných parcel.

Další výrazná změna nastala po nástupu Ferdinanda I. Habsburského na trůn. Habsburský panovník, který dříve sídlil v Itálii, shledával Pražský hrad poněkud nevlídným. Nechává tedy postavit nové zahrady na druhé straně Jeleního příkopu, kde postupně vyrůstá Letohrádek královny Anny.¹¹

Jak můžeme vidět na vedutě z roku 1493¹², podstatnou část u Vltavy zabírá Malá Strana, stále se ještě nerozpínající za městské hradby. Budovy na Malé Straně jsou ryze gotického charakteru – gotické věžičky s cimbuřími, sedlové střechy, atd. Viditelná je také část kostela svatého Mikuláše a také kostel svatého Tomáše. Z Hradu je zobrazována zleva Bílá věž, velká věž katedrály svatého Víta, od které se pne gotický oblouk spojující věž s chrámovou lodí, dále je vidět Jižní věž, královský palác, kaple Všech svatých, dále kostel svatého Jiří a na závěr Černá věž. Veduta nezobrazuje veškeré objekty v reálné velikosti s ohledem k ostatním, zvýrazňuje velikostně tedy dominanty.

2.1. Architektura Prahy na konci 15. století a počátku 16. století

Praha v této době procházela určitými změnami, a ačkoliv ji čekaly změny ještě větší a výraznější, přesto byly přestavba Pražského hradu, stěhování obyvatelstva mezi jednotlivými pražskými městy či výstavba první ryze renesanční stavby u nás, Letohrádku královny Anny, podstatnými událostmi a následující kapitoly se jimi budou zabývat.

¹¹ Hübchmann, B. a kol.: *Jak rostla Praha*, díl II. Praha 1940, s. 5 – 11.

¹² dřevoryt Michaela Wolgemuta a Wilhelma Pleydenwurffa, z knihy Hartmanna Schedela *Liber chronicarum* CCXXX, 1493.

2.1.1. Malá Strana

Tato část Prahy prošla za husitských válek poměrně velkou destrukcí, kdy se z předhusitské zástavby nedochovalo mnoho, více méně pouze sklepy. Netrvalo dlouho a Malou Stranu zasáhla další katastrofa – požár v roce 1503. Z gotické zástavby se toho příliš nedochovalo, pouze části zdiva či sklepy, jako například sklepy v domě číslo 47 v Mostecké ulici, části zdiva a sklepy domu číslo 177 na rohu ulic Thunovská a Sněmovní, který byl v devadesátých letech 15. století zásadně přestavěn. Další, co se zachovalo, jsou obvodové stěny v přízemí domu číslo 181 v Thunovské ulici, který byl v osmdesátých letech 15. století přestavěn, spolu se sousedním domem, nejvyšším kancléřem Janem ze Šeleberka. Tyto změny se příliš nedotkly sakrálních staveb, kromě drobných výjimek – konvent kláštera svatého Tomáše byl nově zaklenut, ale systém poměrně pečlivě kopíroval předhusitský způsob zaklenutí.¹³

Malá Strana se ocitá v době Vladislava Jagellonského na pomezí hospodářského zotavování. Král Vladislav jí navrátil bývalé právní postavení a daroval Malé Straně taktéž různá nová práva a privilegia. Malá Strana se opět stala jedním ze svobodných měst pražských. Král Vladislav v listu z 8. května 1507 píše, že Menší Město pražské, tedy Malá Strana, bylo za jejich předků spáleno a zle zničeno a teprve za jeho panování se opět vyzdvihlo – „Menší Město pražské... v čase rouznic a válek za časů dávních a předkuov našich zkaženo, spáleno a jako spustlo bylo, než tepruov za nás a královanie našeho jse jest pomalu zase vyzdvihlo.“¹⁴ Ve stejném listu král uděluje městu právo menší pečeti a uvádí i jasný popis, jak má pečeť vypadat. Měl na ní sedět král Vladislav a v pravé ruce meč, v levé zlaté jablko a pod nohama měl mít lva, který by držel v předních tlapách

¹³ KALINA, P.: *Praha 1437-1610*, s. 20.

¹⁴ HLAVSA, V.: *Malá Strana*, s. 22.

červený štít s bílou orlicí (Vladislavův štít). Nad hlavou má korunované W. Malá Strana se také za vlády Vladislava Jagellonského stala opět jedním ze svobodných měst pražských a postupně se zotavovala hospodářsky a do jejích ulic se vrátil obvyklý ruch. Malá Strana získala také některé ztracené výhody díky velkorysosti krále Vladislava. Šlo například o povinnost staroměstských odvádět příspěvek na dláždění města ze cla, které vybírali v branách, dále možnost vybírat ungelt ze soli, malostranští nemuseli také odvádět clo na mostě a tak dále. Smlouva z 8. srpna 1506 ustavuje, že staroměstští pomohou malostranským získat opět místo na obecním sněmu, což Malé Straně vrátilo rovnoprávnost s ostatními pražskými městy.¹⁵

Malá Strana však utrpěla v roce 1503 velkou ránu. Dne 17. srpna 1503 vznikl na rynku v Petržilkově domě oheň, který se rychle rozšířil na oblasti směrem k řece. Oheň zničil více než 60 domů – mezi nimi domy na jižní straně rynku od Újezdské brány, domy na východní straně (avšak nezničil radnici), domy na Mostecké ulici, část Juditiny věže, chrám Panny Marie pod řetězem a domy v dnešní Prokopské ulici. Nápravy škod probíhaly pomalu, některé domy ani malostranští nestihli do nového požáru vystavět.

Král Vladislav se zaměřil také na obnovu několika sakrálních památek, jako například opravu kostela svatého Mikuláše, či maltézského kláštera a augustiniánského kláštera, kostela svaté Panny Marie pod řetězem, kostel svatého Tomáše, kostel svatého Jana v Oboře či kostel svatého Vavřince pod Petřínem a další.

Za Vladislava Jagellonského dosáhla stavební činnost ještě většího rozkvětu a začaly se stavět také stavby honosnější a nákladnější. I zde se odrazilo rozhodnutí Vladislava Jagellonského přestěhovat se na Hrad, protože spousta lidí, která měla

¹⁵ HLAVSA, V.: *Malá Strana*, s. 22.

vztah k Hradu a chtěla mu být blíže, se neusazovala pouze na Hradčanech, ale také na Malé Straně. Drobná šlechta a šlechtičtí magnáti, kteří byli dostatečně finančně zabezpečeni, začali budovat honosné domy se zahradami.¹⁶

2.1.2. Hradčany

Hradčany se ocitají po husitských bouřích a na začátku 16. století v poněkud zdevastovaném stavu. Pro Hradčany nastal významný zlom v roce 1483, a to nejen stěhováním krále na Hrad, ale primárně tím, že král Vladislav Jagellonský dal hradčanské obci právo, aby rozprodávala pusté parcely na Hradčanech nebo na předměstí Pohořelci cizím osadníkům pro stavbu domů. Díky tomu se lesk přestavby Hradu odrazil i na Hradčanech. Jak již bylo zmíněno, šlechta se snaží dostat k Hradu, a tak zakupuje prostory v blízkosti vstupu do sídla. A za šlechtou v tomto snažení následují další dvořané, služebníci, řemeslníci a další.¹⁷

Hradčany byly na počátku 16. století stále ještě poddanské město, které spravoval purkrabí Pražského hradu. Po nástupu Ferdinanda Habsburského na trůn bylo rozhodnuto o potřebě změnit Pražský hrad z gotického hradu na renesanční palác, jak nejvíce to půjde. Král si přál vytvořit v okolí Hradu velké zahrady, k čemuž, z nedostatku lepších prostor, posloužily oblasti za Jelením příkopem, kde se donedávna rozkládaly vinice. Tam vznikly Královské zahrady s Letohrádkem královny Anny.¹⁸ Až do konce 16. století byly postupně zahrady upravovány ke hrám, zábavě a odpočinku. Například v roce 1575 bylo založeno v zahradách Bludiště, byli tam chováni jeleni, bažanti, pěstováno exotické ovoce.¹⁹ Poprvé se tedy Hrad rozrůstá mimo samotný ostroh.

¹⁶ HLAVSA, V.: *Malá Strana*, s. 23.

¹⁷ VANČURA, J.: *Hradčany*, s. 137 – 148.

¹⁸ HLAVSA, Václav: *Hradčany: Město a hrad*. (dále jen *Hradčany*) Praha 1959, s. 24.

¹⁹ Tamtéž, s. 25.

2.1.3. Pražský hrad

Pražský hrad prošel v letech před požárem vlastně dvěma důležitými přestavbami. První proběhla za vlády Vladislava Jagellonského, kdy vznikl například Vladislavský sál, Ludvíkovo křídlo či Jezdecké schody, a druhá proběhla po nástupu Habsburků na trůn, kdy vznikl například královský letohrádek.

Proměny za vlády Vladislava Jagellonského byly především iniciovány jeho přestěhováním z Králova dvora na Pražský hrad, který kvůli tomu musel projít velkými změnami. Přestěhování bývá vysvětlováno bezpečnostními důvody, ovšem mělo pro panovníka mnoho dalších výhod. Tím, že se na Hrad opět přesunul královský dvůr, se zároveň s ním přesunulo i mnoho členů králova dvora, ať už těch urozených, kteří si přáli mít svá sídla blízko krále, nebo i těch neurozených, kteří se různě podíleli na chodu Hradu a na jeho přestavbě. To znamenalo spoustu řemeslníků a tovaryšů z celého království, ale také například z Itálie. Období panování Vladislava Jagellonského je často označováno jako vladislavská gotika. V rámci přestaveb pod vedením krále Vladislava se většina práce svěřila do rukou Benedikta Rieda.

V porovnání s jinými stavbami tehdejší středověké Evropy, které měly stejný účel jako Pražský hrad, představoval Hrad spíše opevněné město, hlavně s ohledem na rozlohu. Po nástupu Habsburků na český trůn vyvstala potřeba přizpůsobit jej novému úkolu – být sídlem hodným císaře. Jako nejnaléhavější se jevila přestavba a úprava hradních křídel, aby tak byla vytvořen reprezentativní a komfortní zámek. A dalším úkolem bylo postavit si letohrádek, který bude určen k odpočinku a relaxaci císařského páru, ideálně s výhledem, vzdušný a obklopený zahradami. Přestavba hradu byla omezena rozlohou Starého paláce, rozšiřování bylo tedy víceméně možné

jenom směrem do Hradčan, po přirozené linii ostrohu. Pro letohrádek však na Hradě nebyl prostor, a tedy se vybralo místo až za Jelením příkopem s vyhlídkou na Prahu.

Přestavbou v těchto letech víceméně nebyly dotčeny budovy jako například Staré probošství (dříve dům pražských biskupů), tzv. Karlův palác či kaple Všetech svatých u Vladislavského sálu.

Přestavba se zaměřila především na Starý královský palác, resp. jeho severozápadní křídlo. Nacházíme zde například Vladislavovu ložnici, Vladislavský sál, Jezdecké schodiště, na jihu pak Ludvíkovo křídlo jako nově postavené. Další budovy, které přibýly k Hradu, byly například Ferdinandova konírna (1534).

2.1.3.1. Opevnění Hradu

Opevnění Hradu se nezměnilo od doby vlády Lucemburků. Architekt Benedikt Ried si dal především za úkol posílit obranu obou bran. Před západní branou zbudoval předsunuté opevnění a před východní branou byl vyzdvižen barbakán. Severní zeď parkánového typu zbudoval zčásti úplně nově, postavil zde liché arkády při vnitřním líci se střeleckým ochozem, který byl zvenčí chráněn předprsní zdi se střílnami. Podstatným prvkem severního opevnění je válcová dělová věž Daliborka, která byla dokončena v roce 1496. O kus dál na západ je poté Bílá věž. Severní zeď doplňuje ještě o něco mohutnější věž Mihulka neboli Prašná věž. Každá z těchto věží je odlišná od jiné, takže pojetí věží na severní zdi je jiné než na jižní parkánové zdi. Tam Ried postavil tři půlkruhově ukončené dělové bašty. Definitivně bylo opevnění dokončeno až v první čtvrtině 16. století.²⁰

²⁰ POCHE, Emanuel et kol: *Praha středověká*. Praha 1983, s. 341 – 356.

2.1.3.2. Starý královský palác

Za nejstarší část jagellonských změn na Starém královském paláci je považováno severozápadní křídlo. Není jednotný názor na autorství tohoto křídla, dle Kaliny je autorství připisováno buď Benediktu Riedovi, nebo Hansu Spiessovi.²¹ Přístavek sleduje linie severozápadního křídla, které pochází z lucemburských dob. Přízemí bylo zaklenuto valenou klenbou a nad ním je Vladislavova ložnice, což je poněkud zavádějící název, jelikož místnost jako ložnice panovníka nikdy nesloužila. Místnost byla zaklenuta „plochou valenou klenbou s výsečemi, ztuženou hustým žebrovým vzorem. Poměrně mohutná, dvakrát odstupněná klenební žebra tvoří soustavu čtyř osmicípých hvězdic, navzájem propojených kosočtverečnými poli v temeni klenby. Čtyři svorníky ve vrcholech hvězdic jsou zdobeny heraldickými štítky se znaky Vladislavových zemí. V ostatních místech dotyku se žebra protínají svorníky. Místům průniku žebor je podložen vegetabilní kamenný dekor, což je řešení, které v dějinách evropské architektury asi poprvé najdeme ve Svatováclavské kapli“.²²

2.1.3.3. Vladislavský sál

Ohromný sál (62 m dlouhý 16 m široký a 13 m vysoký) byl zbudován v letech 1486 – 1502 podle návrhu Benedikta Rieda z Pístova. Je to první stavba, kdese objevují první znaky renesance u nás. Vladislavský sál je unikátním dílem pozdní gotiky.²³

Někteří autoři (Emanuel Poche) jsou toho názoru, že Riedovo dílo bylo necitelně a násilně vloženo do staré koncepce Hradu. Vložení obrovitého sálu do

²¹ KALINA, P.: *Praha 1437-1610*, s. 21.

²² Tamtéž, s. 22.

²³ VANČURA, J.: *Hradčany, Pražský hrad*, s. 173 – 174.

dispozice paláce způsobilo velké změny v jeho funkčních možnostech. Sálu bylo obětováno celé reprezentační patro včetně kaple.²⁴

Sál byl zaklenut sérií pěti kupolových kleneb podepřených krouženými žebry, které v každém poli vytvořily vzorec šesticípé hvězdice. Jednotlivá pole klenby byla vyklenuta z cihel, kladených ve dvou vrstvách, kterým předcházela konstrukce žeber z dokonale přitesaných kamenných dílců, které byly ještě spojeny kovovými články. Sál byl pokryt sérií stanových střech.

Ried sál nejprve rozdělil do pěti úseků. Celý sál byl osvětlen velkými obdélníkovými okny, která bohatě prosvětlovala sál intenzivním slunečním světlem z oken na jižní straně a rozptýleným denním světlem z oken na severní straně.²⁵ Velikost i tvar oken (rovné nadpraží podporované sloupy) jsou ukázkami renesančního slohu. V této době si počali plně uvědomovat potřebu krásného výhledu, proto je Vladislavský sál na jižní straně lemován kamenným balkonem. Z jihozápadu je přístup do tzv. Ludvíkova křídla, ze severu potom do menšího sálu Staré sněmovny a na Jezdecké schodiště a z východní části sálu je přímý vstup do kostela Všech svatých.²⁶ Sál tehdy sloužil především jako komunikační prostor, tedy k turnajům, plesům, divadlům anebo také trhům.

Na Vladislavském sále můžeme najít dvě datace. Mladší z nich objevíme na východním okně od Jiřského náměstí, a to rok 1493, tedy asi rok dokončení oken. Dokazuje nám to tedy, že okna jsou nemladší ukázkou renesance severně od Alp, ačkoliv jen na detailu. Druhý rok je rok 1500 na východní stěně Vladislavského sálu a udává pravděpodobně rok dokončení výstavby sálu, ačkoliv toto není jisté. Rok 1500 byl totiž také Milostivým létem a rokem plným apokalyptických očekávání. Letopočet nalezneme pod korunovaným štítem s písmenem W, které označuje

²⁴ POCHE, Emanuel et kol. *Praha středověká*. Praha 1983, s. 341 – 356.

²⁵ KALINA, P.: *Benedikt Ried*, s. 106 – 127.

²⁶ VANČURA, J.: *Hradčany, Pražský hrad*, s. 173 – 174.

Vladislava Jagellonského. Z levé strany je uherský znak a pod ním číslice 10 a z pravé strany je český štít a pod ním číslice 29. Obě čísla značí délku trvání vlády Vladislava Jagellonského.

Vladislavský sál je dodnes vnímán jako naprosto výjimečný prostor spojující žebrovou klenbou s velkými obdélnými okny, tedy gotiku s renesancí.²⁷

2.1.3.4. Jezdecké schody

Jako hlavní přístupová cesta z Jiřského náměstí do sálu byly vybudovány tzv. Jezdecké schody. Schody tvoří osm plochých stupňů, po kterých se mohli přivést koně k turnajům probíhajícím ve Vladislavském sále. Schody ovšem výrazně častěji sloužily spíše k přísunu paliva do krbů sálu a dalších otopných systémů, neboť bylo nutné vytápět celou sezónu.

Klenba schodů je důkazem pozdní gotiky, kdy je nad schody použito protínajících se žeber. Schody ústí v krátké spojovací chodbě Riedovým portálem, který je považován za slohový unikát, neboť se zde spojuje pozdně gotický oblouk, který je ale podpíraný renesančními sloupy, které mají na patkách románské nárožní listy.²⁸

2.1.3.5. Ludvíkovo křídlo

Vladislav Jagellonský také nařídil postavit zvláštní křídlo pro svoji ženu Annu a dědice trůnu Ludvíka, ačkoliv ten jej využil až v roce 1522 při návštěvě se svojí manželkou Marií.

Na rozdíl od severních křídel Starého královského paláce, bylo tzv. Ludvíkovo křídlo přistavěno pravděpodobně zcela nově, jelikož nespočívá na starším

²⁷ KALINA, P.: *Benedikt Ried*, s. 106 – 127.

²⁸ VANČURA, J.: *Hradčany, Pražský hrad*, s. 173 – 174.

zdivu a již více připomíná italský renesanční palác. Ludvíkovo křídlo je pětipodlažní stavbou, kde tři patra jsou obytná a dvě jsou sklepy. Zde můžeme vidět jasné odlišení ceremoniálních prostor od prostor obytných. Vnější část je obložena precizně tesanými kvádry, která člení raně renesanční okna. Ludvíkovo křídlo také nemá tradiční opevňovací prvky a jeho nejnížší patra jsou naopak výrazně zkosena směrem k městu.²⁹

Kalina o tomto křídle píše: „Tak jako autoři jiných renesančních paláců, i Ried musel řešit problém vztahu vnitřního členění a vnější artikulace stavby. Jeho řešení patří v řadě ohledů k tomu nejzralejšímu, co evropská, nejen záalpská architektura doby kolem roku 1500 přinesla.“³⁰

2.1.3.6. Zelená světnice

Ve starších stěnách severozápadního křídla byla také místnost, jejíž stěny byly pokryty vegetabilními vzory v převážně zelené barvě a kde převládaly figurální výjevy vztahované k různým aspektům dvorského života. Zde byly vyobrazené motivy zemského soudu a ptačího sněmu, čímž mohl být naznačen vztah tohoto typu výzdoby k výkonu moci a panovnické ideologii. Kalina uvádí, že v této světnici doopravdy zasedal komorní soud. Celá sestava místností sloužila jako reprezentativní a audienční prostory pro krále, čemuž by mohla napovídat i přítomnost heraldických znaků a panovnického W na svornících jak v Zelené místnosti, tak ve Vladislavově ložnici.³¹

²⁹ KALINA, P.: *Praha 1437-1610*, s. 41.

³⁰ KALINA, P.: *Benedikt Ried*, s. 122.

³¹ KALINA, P.: *Praha 1437-1610*, s. 22.

2.1.3.7. Katedrála svatého Víta

Roku 1509 se kladly základy k pilířům a severní věži katedrály a následujícího roku se již základy věže i pilířů vyzdívaly. Ovšem vše, co bylo v té době postaveno, zaniklo při požáru v roce 1541. Není jisté, proč snaha o dostavbu katedrály Vladislavem Jagellonským v podstatě ztroskotala, ačkoliv na Hrad a jeho přestavby a dostavby plynulo podstatné množství peněz, a ještě k tomu byla k dispozici huť Benedikta Rieda. Ovšem víme, že svatovítská kapitula nedokázala finančně zabezpečit dostavbu. Víme tedy, že Benedikt Ried rozestavěl severní věž a pilíře, ovšem nedostavěl je, a co bylo rozestavěné, tak stejně shořelo a bohužel nemáme ani představu o podobě.³²

2.1.3.8. Letohrádek královny Anny

O prvním kroku k vytvoření stavby, se píše v dopisu z 13. listopadu 1534, který poslal Ferdinand I. z Vídně do Prahy. Píše v něm, že uzavřel smlouvu s italskými dělníky a zedníky, podle níž má zámecký hejtman zařídit přípravu materiálu ke stavbě.

Zakázku na model dostal od krále italský kameník Paolo della Stella. Vytvářet malý model stavby, jak učinil Paolo della Stella, bylo v té době teprve v počátcích a bylo to také velice nákladné, proto je model letohrádku, který se bohužel nedochoval, raritou a dával svému staviteli možnost předvést panovníkovi, jak bude slavná stavba vypadat, a také se podle něj řídit v průběhu stavby. Model totiž nezahrnoval jenom vnější podobu stavby, ale také vnitřek, což staviteli v průběhu prací velice usnadnilo práci. Ihned započaly práce na dekoraci a později i na plastické výzdobě průčelí arkádového ochozu, oken a vstupů na přízemí

³² KALINA, P.: *Praha 1437-1610*, s. 42.

letohrádku. Byli hotoví překvapivě rychle, již v roce 1540 měli hotovo – 51 mytologických reliéfů pro průčelí a 10 reliéfů pro výplně stylobatů arkádových sloupů.

Zednické práce se ujal Giovanni Spatio a vedl je až do roku 1539, po něm práci převzal Juan Maria del Pambio, přičemž v sochařské práci della Stellovi pomáhal jeho bratr Juan Maria. Po převzetí vedení stavby a až do své smrti roku 1552 měl della Stella na starosti celou stavbu. Ani tehdy však nebyla dokončena, protože roku 1541 zachvátil požár Malou Stranu a Hradčany, při které byl sice samotný letohrádek ušetřen, ale zahrada byla bez přímého spojení s Hradem, protože požár sežehl most i královniny pavlače.³³

³³ BAŽANT, Jan: *Pražský belvedér: a severská renesance*. (dále jen *Pražský belvedér*) Praha 2006, str. 9 – 20.

3. Požár Prahy roku 1541

Požár, který vypukl dne 2. června 1541 v malostranském domě Na Baště č. p. 7, zničil podstatnou část Prahy. Zanechal velkou jizvu nejenom v mapě Prahy, ale také v mnoha rodinách žijících v Praze.

Nejpodrobnější zprávu o požáru, jeho průběhu, šíření, následcích a obětech na životech máme díky Václavu Hájkovi z Libočan, který žil v době požáru a krátce po něm sepsal spis „O nešťastné příhodě, kteráž se stala skrze oheň v Menším městě Pražském a na hradě Svatého Václava i na Hradčanech etc.“ Hájek nám skrze tento spis nejpodrobněji podává zprávu o požáru a jeho šíření a odkazy právě na jeho dílo najdeme v nejrůznější literatuře, která se zmiňuje o požáru.

Na první stránce spisu můžeme nalézt věnování, které Hájek určil panu Zdislavovi Berkovi z Dubé nad Lipnem, který byl v té době nejvyšším zástupcem Království českého. Píše, že sepsal tento spis, aby pan Zdislav věděl, co se vlastně odehrálo, primárně tedy v katedrále svatého Víta, jaký byl osud zemských desek a jiných dokumentů, jak mnozí lidé ztratili své statky a někteří i přišli o život. Jako příčinu té katastrofy uvádí také hříšnost lidu a jeho velikou pýchu, pro kterou se Bůh rozhodl je všechny potrestat, a že je potřeba nápravy, aby od nich Bůh odvrátil svůj hněv. K tomuto se také vrací na samém konci spisu, kde naopak dává ponaučení, abychom žili dobře a vyvarovali se hříchů a více se obraceli k Bohu.³⁴

3.1. Příčiny a průběh požáru

Požár vznikl dne 2. června v domě Na Baště na Malé Straně. Jiné datum uvádí pouze Milada Vilímková a Dobroslav Líbal v kapitole knihy Praha na úsvitu

³⁴ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav: *O nešťastné příhodě, kteráž se stala skrze oheň v Menším městě Pražském a na hradě Svatého Václava i na Hradčanech etc.* (dále jen *O nešťastné příhodě*) str. 2.

nových dějin, kteří uvádějí datum 2. července.³⁵ V ostatních informacích se shodují s ostatními autory.

Podle Hájka vznikl požár v době, kdy bylo zrovna veliké a dlouhé sucho a horko. Požár vznikl mezi sedmou a osmou hodinou večerní v domě na Malé Straně, který se jmenoval Bašta a patřil panu Ludvíku z Gutštejna. První, kdo si všiml požáru, byli pokrývači, kteří pracovali na střeše radnice Malé Strany a uviděli vzadu toho domu u komína vedoucího z kuchyně vyskakovat oheň skrze díru mezi šindeli. Nejdříve oheň vyskočil asi půl lokte vysoko, pak se zase schoval, pak vyskočil ještě dvakrát a to již pokrývači, kteří pochopili, že se oheň rozmáhá, volali na lidi na rynku, že hoří komín v kuchyni Na Baště. Lidé se rychle rozeběhli ve snaze pomoci oheň uhasit, jelikož si v té době byli velice dobře vědomi obrovského nebezpečí, jaké s sebou oheň přinášel městu, které bylo ještě stále z velké části vystavěno ze dřeva. Snažili se dostat se do domu, kde požár vypukl, ale služebnictvo pána z Gutštejna zavřelo dveře, že nikoho dovnitř nepustí a nikoho tam nechtějí a sami začali ten oheň hasit. Brzy ovšem pochopili, že nemohou oheň sami uhasit, otevřeli tedy dveře těm, který se snažili se dostat dovnitř a sami utekli, když viděli, jak se oheň hrozně rozmohl, jelikož vedle kuchyně byla maštál, která byla plná sena a slámy, což způsobilo obrovský, a hlavně rychlý rozmach požáru. Za chvíli oheň přeskočil na druhou stranu ulice, odkud se již šířil do všech stran.³⁶

Požárem se také krátce zabývá Mikuláš Dačický z Heslova ve svých Pamětech, kdy zmiňuje, že v roce 1541 dne 2. června vyhořel Pražský hrad celý, všechny kostely, roztavily se zvony, shořely i hrobové svatých a další drahé věci, shořely také zemské desky a všechna stavení kromě Černé věže a věže Daliborka, na Hradčanech taktéž vše kromě sedmi domů a také Malá Strana, ze které zbyla sotva

³⁵ POCHE, E.: *Praha na úsvitu*, s. 48.

³⁶ HÁJEK Z LIBOČAN, V.: *O nešťastné příhodě*, str. 3.

třetina.³⁷ Mikuláš Dačický z Heslova se již později o této události nezmiňuje. Jeho popis události se rozchází s popisem Václava Hájka z Libočan pouze v drobnostech, nicméně i tak je spis Václava Hájka z Libočan brán jako důvěryhodnější, a hlavně podrobnější.

Cyril Merhout se ve své knize také zmiňuje o písni, která kolovala po Praze:

„Dopustil Bůh hroznou ránu, pro hříchy na Malou Stranu,

Že se i zámku dostalo a Hradčan málo zůstalo...

Mnozí po zámku běhali, skrz plamen proskakovali

Nemajíce se kde skrýti, museli se zdí skákati...“³⁸

V dalších podkapitolách se budu zabývat samotným šířením požáru dle toho, jak to popisuje Václav Hájek z Libočan ve svém spise a případně doplním o informace ze sekundární literatury.

3.2. Požár na Malé Straně

Na Malé Straně se požár šířil velice rychle. Směrem na východ začal hořet dům „sira“ Krajčího a Kolářův na rohu proti Radnici a hned přes ulici konvent kláštera svatého Tomáše, ze kterého nezbylo nic než kostel, a velice prudce pokračoval až k domu pána sudího Berky z Dubé, který se jmenoval Vápenice, a až k samotné Písecké bráně. Oheň se nedostal přes hradební zeď, která vedla k Černé věži a za kterou byly zahrady, tři cihelny a pustá místa. Ještě u brány shořely dva domy.

Směrem na západ začal hořet dům pána z Roupova a poté nejvyššího pana purkrabího a komorníků a tak dále. Od Bašty také začala hořet obecní kuchyně, která

³⁷ DAČICKÝ Z HESLOVA, Mikuláš. *Paměti*. Praha 1996, s. 99.

³⁸ MERHOUT, C.: *O Malé Straně*, s. 29.

stála uprostřed rynku, a krov věže kostela svatého Václava.³⁹ Dále se oheň šířil a pohltit dům Maršálkův a Rubášův a Strahovskou bránu a přes ni na Hradčany. Tam shořelo několik šlechtických domů, kostel svatého Benedikta a krátce nato shořely takřka celé Hradčany.⁴⁰

Na druhou stranu od kláštera přes západní domy Malostranského náměstí se oheň šířil až do domu Matesa zlatníka a domu Jakuba Pekaře.⁴¹ Oheň se dále šířil přes dům pana Medka až ke Strahovské bráně, která také shořela, přes val dále na Hradčany. Na této straně se oheň šířil z nárožního domu pana Pfujkova, pak také dům pana hofmistra Jana z Kelče až do domu Hradského hejtmana.

Na Malé Straně shořelo 133 domů. Celkem 70 domů bylo zachráněno, mezi nimi například klášter Panny Marie a Újezd.⁴² Zachráněné domy ležely převážně na jižní a východní straně náměstí.

3.3. Požár na Hradčanech

Václav Hájek z Libočan se škodám a šířením požáru na Pražském hradě věnuje minimálně. Podle něj Hradčany celé vyhořely z gruntu, kromě radnice, která byla nad úvozem za svatým Benediktem, a dalších domů směrem na Pohořelec.

Na Hradčanech shořelo 42 domů.⁴³

³⁹ HÁJEK Z LIBOČAN, V.: *O nešťastné příhodě*, str. 3.

⁴⁰ HLAVSA, V.: *Malá Strana*, s. 24.

⁴¹ HÁJEK Z LIBOČAN, V.: *O nešťastné příhodě*, str. 4.

⁴² Tamtéž, str. 5.

⁴³ Tamtéž, str. 5.

3.4. Požár na Pražském hradě

Oheň požíral všechno až k valům Pražského hradu a dále pak po trávě až k hradním příkopům, kde poté začaly hořet parkány kousek od Staňkovy Bašty, kde velmi prudce začaly hořet pavlače na zdech, ačkoliv byly z cihel. Od toho začal hořet krov kaple Všech svatých a pavlače a oheň se šířil až k novým královským pokojům, poté i ke starým královským pokojům, až shořela střecha nad síní ke kostelu, potom také dům mistra Jana a střecha na věži se zvony. Celý ten kostel, tehdy postaven ještě ze dřeva, shořel, stejně jako nová Bašta a hranice, na které visel zvon. Dále shořel například vikářský dům, dům Vincenta Puškaře, královské pokoje, Bílá věž, která ačkoliv měla makovici pokrytou mědí, tak shořela dolů až do konce, dále dva kněžské domy.⁴⁴

Václav Hájek z Libočan tvrdí, že hrad svatého Václava celý z gruntu vyhořel, ovšem kromě Černé věže, která sloužila jako věznice, stejně jako další věž Daliborka, která sloužila pro tvrdší tresty a také neshořela. Vyhořel purkrabský dvůr, který sloužil k purkrabskému soudu, ovšem kromě sklepa, kde byly zachovány půhonné listiny a další listiny k soudu, kterým se nic nestalo. Klášter svatého Jiří celý, včetně kostela, shořel, stejně jako jeho dvě věže, které měly kamenné krovy, které se sice nesesunuly, ale shořely uvnitř nich hranice na zvony. Sklep byl zachován včetně všeho, co v něm bylo.⁴⁵

Kaple Všech svatých, která stála před palácem a kterou nákladně a krásně dal postavit císař Karel IV. a která měla krásnou kamenickou i sklářskou výzdobu, tak vyhořela zevnitř i zvenčí, což, zdá se, zvláště Václava Hájka z Libočan zasáhlo.

Pavlače na parkánech naproti domu pánů ze Švamberka shořely úplně všechny až k Hradčanům a i na druhou stranu zámku. Shořely i parkány od pokojů

⁴⁴ HÁJEK Z LIBOČAN, V.: *O nešťastné příhodě*, str. 7.

⁴⁵ Tamtéž, str. 7.

krále a královny a nad kuchyněmi. Dále dům pana Strakonického a věž Mihulka. Vyhořely pokoje krále a královny a Bílá věž, která hořela velmi dlouho, až celá zevnitř vyhořela. Vyhořel také sklad zbraní mezi farářovým domem a obecnou kuchyní, kde se veškeré houfnice a další střelné zbraně zkroutily, že žádná nezůstala.⁴⁶ Požár také nepřezil krov na věži katedrály svatého Víta, který když se zapálil, tak hořel velice vzhůru a tak vše, co bylo uvnitř ze dřeva, shořelo a zvony spadly a rozpustily se a slily se do jednoho ve sklepě ve veliké věži. Z té věže padal oheň na nové krovy, kterými byl přikryt veliký kostel (ten, ve kterém se kázalo nad hrobem svatého Vojtěcha) a ten kostel celý vyhořel a hrob svatého Vojtěcha, který byl v bílém mramoru, skončil po požáru zpukaný, ale v pořádku. Z kostela nakonec nezůstalo nic než sklep. Hájek věnuje pozornost i varhanám, které zapálil oheň a které spadly na zem, a jelikož byly udělány z javorového a dubového dřeva, tak celé shořely. Považuje to za velkou ztrátu vzhledem ke krásným vyřezávaným obrazům. Shořely také veškeré příkrovy na královských hrobech. Odtud se oheň šířil do kaple svatého Sigmunda, kde spálil dřevěnou mříž a stolice a také oltář svatého Sigmunda a dřevěný příkrov na jeho hrobě, tělo svatého Sigmunda však díky kamennému hrobu zůstalo neporušené.⁴⁷ Zůstaly pouze kaple a sakristie, pavlač před sakristií a obraz svatého Šebestiána, ovšem veškerá tabulová výzdoba kostela nenávratně shořela. Ohrožen byl ohněm také hrob svatého Víta, kterému shořelo přikrytí a také dřevěný příkrov, ale mramorový hrob udržel tělo bez poskvrny. Kamenná pavlač, kamenicky zdobená a určená pro královskou rodinu, také nevydržela oheň, ovšem dřevěná pavlač pro královské panny blížeji hrobu svatého Víta neshořela. Kaple, která byla nejbliže kapli svatého Václava, vyhořela celá i s almarami a oltáři. Nakonec chytla i samotná kaple svatého Václava, stejně jako samotný hrob svatého Václava, kde

⁴⁶ HÁJEK Z LIBOČAN, V.: *O nešťastné příhodě*, str. 7.

⁴⁷ Tamtéž, str. 7.

shořelo úplně vše, co bylo ze dřeva, ovšem samotného těla knížete se oheň nedotkl, jelikož bylo uloženo v kameni. Nad oltářem shořel obraz, ale ubrusy pokrývající oltář neshořely, stejně jako skříňka se železnou mříží, ve které bylo uloženo tělo Páně a krásný svícen, který věnovali sladovníci na svůj vlastní náklad.⁴⁸

Královský palác se porušil, když začaly hořet krovy a oheň skrze ně padal na prkna, která tvořila podlahu, a ta na některých místech ohořela. Palác byl po požáru nejenom ohořelý, ale části, které neshořely, tak byly očazené a nezůstalo žádné sklo v oknech. Mezi pátou a šestou hodinou na noc shořela soudní světnice, stejně jako pokoje, které byly nad světnicí, a to všechno se i s podlahami zřítilo. V okolí paláce také shořelo několik krámů a domeček se světničkou, od kterého prý létaly jiskry, které se dostaly až do sklepa, kde zapálily zemské desky, zelený pokoj, ve kterém se konaly komorní soudy. Až dalšího dne ráno, tedy v pátek, se zhroutily některé podlahy a z věží i z některých domů stále plál oheň. A tak Pražský hrad od dolní brány, kde začalo hořet nejdříve, vyhořel až k druhé bráně.⁴⁹

Pražský hrad byl postižen obrovskou měrou. Ve výsledku oheň schvátil dřevěné pavlače parkánů, kostel Všech svatých, v Královském paláci poté Vladislavské křídlo, pokoje krále a královny, sousední pokoje, velkou soudní síň a sklep s deskami zemskými, shořela také galerie s podobiznami českých králů a knihovna pánů z Hodějova.

Plameny se vrhly také na Chrám svatého Víta, kde rychle vzplanula střecha, věže, hranice nesoucí zvony, varhany, lavice, pulty, přikrovy královské hrobky. Poté také proboštský dům, kněžské domy, kamenickou huť, zbrojnici, Bílou věž a věž Mihulku. Dále vyhořel i klášter svatého Jiří a purkrabský dům, stejně jako na druhé

⁴⁸ HÁJEK Z LIBOČAN, V.: *O nešťastné příhodě*, str. 8.

⁴⁹ Tamtéž. str. 10.

straně zničil nový dřevěný most, který spojoval Hrad s novými zahradami za Jelením příkopem.⁵⁰

Jak jsem zjistila při samotné návštěvě Hradu, dodnes lze na některých místech pozorovat známky požáru. Krovny nad Starým palácem jsou dodnes zachovány z doby rekonstrukce střechy po požáru, ovšem klenba je stále zachována z doby výstavby Vladislavského sálu. A na ní lze právě pozorovat sytě červené stavební kvádry, které byly vytvořeny z opuky a které požár přežily, ale ten velký žár z nich vytáhl červenou barvu, kterou mají dodnes, a také díky požáru některé části i odpadaly. Stejně barevné kvádry můžeme pozorovat na východní straně Vladislavského sálu v prostoru mezi okny, kde pravděpodobně stál stánek některého z kupců a kde byl tedy žár ještě o něco silnější.

3.5. Lidské oběti požáru

Požár byl obrovskou katastrofou, která zasáhla do osudů mnoha rodin, a to nejenom tím, že při něm přišly o celý svůj majetek a o domov, ale mnoho lidí přišlo také o své životy. Václav Hájek z Libočan této smutné součásti požáru věnuje samostatnou část svého spisu, kdy se podrobně rozepisuje o jednotlivých obětech požáru. Je pozoruhodné, že si opravdu dal práci s tím, aby znal jméno skoro každé oběti, či alespoň její povolání. Je zajímavé, že ve spisu, který jsem použila jako podklad pro tuto práci, tedy ve výtisku přístupném v Národní knihovně, jsou po stranách připsány, pravděpodobně autorem, čárky. Při sečtení obětí a sečtení čárek jde pravděpodobně o čárky počítající právě počet obětí, snad aby měl autor větší přehled o celkové zkáze na lidských životech.

⁵⁰ HLAVSA, V.: *Hradčany*, s. 25.

Václav Hájek z Libočan rozdělil ve svém spise výčet obětí dle místa, kde bydlely či kde se našly, a já toto rozdělení zachovám.

3.5.1. Oběti na Malé Straně

Na Malé Straně uhořelo či na následky požáru zemřelo, celkem 23 lidí. Většina z nich byli sloužící či malé děti.

Jednou z obětí byla stará a ctnostná žena, matka Hynka Krabice z Vajtmile, která zemřela v domě pod valy spolu s děvčátkem. Další oběť, jistého Wolfa Šmukýře, který se zřítíl v pivním sklepě, vytáhli až po dvou týdnech. Jeho manželka se svou nevlastní dcerou a s dítětem a také se sluhou byli nalezeni udušeni, a prý když byli přineseni, tak vypadali pěkně, jakoby spali. Další udušenou kouřem z požáru byla manželka Pavla Šenkýře ze Srbova.⁵¹

Matka Johanky z domu Leopolda Hřebena také uhořela, stejně jako Marta, kuchařka, která předtím utíkala směrem na valy, stejně jako dvě bezejmenné ženy. Dále uhořela žena jménem Eva, která se živila tím, že nosila lidem vodu do kuchyně, ta zemřela se svým malým synem Jakubem v domě Václava Šenkýře. Další tragickou smrtí bylo uhoření Štefana Vinopala z Malešic, který se snažil před požárem utéct na zámek a uhořel i se svým čtyřletým synem a šestiletou dcerou. Nedaleko od nich byla také nalezená uhořelá děvečka. Dalšími uhořelými byla nějaká manželka tesaře, malé dítě, které bylo odňato Turkům u Nového města v Rakousích a přivezeno do Prahy do domu pana Ludvíka z Gutštejna a leželo nemocné v maštali, kde i uhořelo.

Smutný osud měla také Magdalena Vitová, manželka zlatníka, která nemohla ze svého domu, který hořel, a zůstala v něm i se svým vnoučkem. Byli nalezeni oba

⁵¹ HÁJEK Z LIBOČAN, V.: *O nešťastné příhodě*, str. 11 – 12.

uhořelí, jak si jej Magdalena držela na ruce, spolu s její děvečkou. Dále zemřel Hanuš zámečník, který na rozkaz zemských pánů Karlštejnskou kapli odemykal.⁵²

3.5.2. Oběti na Pražském hradě

Na Pražském hradě kvůli požáru toho dne zemřelo 23 lidí a dva Hájek popisuje jako zmrzačené. Konkrétně to byli Blažek Holomek, který si velmi škodlivě spálil ruce a také Kubík Holomek, který si spálil také prsty na rukách, ale díky tomu byli oba živí.

Mnoho dalších však oheň nepřežilo. Mezi nimi byla kuchařka knížete Děkanova, dále také kulhavý kněz Mikuláš a spolu s ním syn Jana cukráře Lorenz, kterému bylo 12 let a ještě jedno dítě, jenom o málo mladší. Dále zemřela kuchařka v domu kněze Jana z Puchova, spolu se synem doktora Rusa Františkem a ještě jedním dítětem. Ve vikářském domě uhořel kněz Mikuláš, o kterém se Hájek zmiňuje jako o skvělém zpěvákovi při kostelních zpěvech.⁵³ Dále zemřela kuchařka Dorota s dvěma dětmi a v domě písaře uhořel strýc Hynka Krabice z Vajtmile Lacek, který byl prý pomínut na rozumu. V témž ohni zemřel také syn Jana zvoníka, či Staněk obročník, kterého nenašli ještě ani dalších 14 dní. Dvě děti Martina Holomka, který bydlel u Písecké brány, také uhořely, stejně jako Vincent Holomek. Uhořel také Mikuláš Jiskra z Klatov a v Bílé věži beznohý Balcárek, který tam byl ve vězení. Jiřík, který opravoval Mihulku a měl domek na zámku u samých vrat, vyběhl s manželkou a s děvčaty před dům mistra Jana, kde všichni uhořeli a nezbylo z nich nic než jenom kosti.⁵⁴

⁵² HÁJEK Z LIBOČAN, V.: *O nešťastné příhodě*, str. 11 – 12.

⁵³ Tamtéž, str. 12.

⁵⁴ Tamtéž, str. 13.

3.5.3. Oběti na Hradčanech

Na Hradčanech, dle Václava Hájka z Libočan, zemřelo pouze šest lidí. Byli to sluha Jiřík v domě Petra v Šrancích, v domě pána ze Štermberka shořel Šváb tesař a Vávra mečfř, v domě pána Gryspeka uhořel jeho sluha Jiřík, v domě pána ze Lva uhořela baba a v domě kněze Šimona kanovníka uhořela jeho kuchařka Regina.⁵⁵

3.6. Zemské desky

Požár Prahy roku 1541 je velmi známý nejenom kvůli tomu, že vyhořela podstatná část Prahy, ale také kvůli obrovské tragédii – shoření zemských desek. Při požáru shořelo více než sto kvaternů českých zemských desek. První usnesení o nápravě škody vynesl již prosincový sněm roku 1541, který uložil založení nových kvaternů pro nové zápisy a také obnovení starých zápisů na základě svědeckých výpovědí, a sněm konaný na jaře o dva roky později k tomu připojil ustanovení, že napříště mají být zemské desky vedeny ve dvou vyhotoveních, aby se předešlo stejné tragédii. Jeden exemplář, který měl být psán na papír, měl být uložen v úřadu zemských desek na pražském hradě v klenuté místnosti, která měla železné dveře a okenice proti požáru, a druhý exemplář měl být psán na pergamentu a měl být uložen na Karlštejně. Realita ovšem byla taková, že druhý exemplář se vedl pouze do roku 1565, kdy bylo jeho pořizování zrušeno pro přílišné náklady.

⁵⁵ HÁJEK Z LIBOČAN, V.: *O nešťastné příhodě*, str. 14.

4. Praha po požáru

Požár za sebou zanechal velká spáleniště, ohořelé a zhroubené domy, mrtvé, a hlavně velkou jizvu na tváři Prahy. Následky byly pro Prahu opravdu dlouhodobé. Většina měšťanů neměla na nákladné opravy domů, nehledě na to, že i pokud se s opravami začalo, tak probíhaly pomalu a postupně. Nebylo možno očekávat brzkou nápravu. Spousta spálenišť zůstávala na svých místech po dlouhá léta. Často se stávalo, že pozemky od měšťanů vykupovali šlechtici, kteří si na místech i několika domů najednou stavěli své nové, renesanční a honosné paláce.⁵⁶

Renesance v českých zemích je poněkud odlišná od renesance v Itálii, i proto vzniká pojem „česká/pražská renesance“, ačkoliv nositeli tohoto nového směru u nás byli právě italští architekti. Převážně jejich zásluhou v českých zemích došlo k výrazné proměně staveb. Gotika se vyznačovala určitou vertikálností, kdežto renesance se zaměřuje na stavby spíše horizontálního charakteru. Objevují se prvky jako sgrafitová omítka, arkády, táflování, mramorové a glazované dlažby, atd.⁵⁷ Zdeněk Wirth se ve svém spise také vyjadřuje k tzv. „české renesanci“. Píše, že se italský sloh v našich zemích proměnil díky vlivu vlašského kamenictví. Tento styl prý proměňuje Prahu gotickou, kdy slučováním středověkých parcel a růstem průčelí nových paláců a měšťanských domů, stavbou letohrádku, atd., se mění ve formě poněkud dokonalejší, ale podle Wirtha se ztrácí určitá malebnost a pitoresknost, kterou měla středověká Praha.⁵⁸

Renesance se u nás projevovala v určité míře již od nástupu Ferdinanda I. na český trůn. Ferdinand nebyl spokojen s gotickým vzezřením hradu, proto se rozhodl vnést do něj, spolu s uměleckým zahradníkem Františkem a sochařem a architektem

⁵⁶ LEDVINKA, Václav a Jiří PEŠEK: *Praha*. (dále jen *Praha*) Praha: Lidové noviny, 2000, s. 288.

⁵⁷ KOZÁK, Bohumír – PECHAR, Josef. *10 století architektury*. (dále jen *10 století*) Praha 2001, s. 17.

⁵⁸ DĚDINA, Václav et kol.: *Jak rostla Praha*. (dále jen *Jak rostla Praha*) Praha 1939, s. 8 – 9.

Paolo della Stellou, nový duch renesance. Právě v tomto stylu vznikla první renesanční stavba u nás, Letohrádek královny Anny, který je dodnes považován za vrcholné dílo italské renesance v zaalpských zemích.

Jak vypadala Praha po požáru lze také pozorovat na tzv. Vratislavském prospektu (nebo dřevorytu)⁵⁹, který vydali v roce 1562 tiskaři Jan Kozel a Michael Peterle z Annaberku a označili jej jako Praha hlavní město Čech. Tato veduta se vyznačuje mimořádnou přesností. Díky autorské pečlivosti a přesnosti můžeme tedy pozorovat již více zastavěnou Malou Stranu a částečně i Hradčany, ačkoliv ty jsou pro nás trochu skryty za komplexem Pražského hradu, a také samotný Hrad po požáru. Lze vidět, že již většina domů na Malé Straně byla po požáru dostavěna, kromě některých výjimek, ovšem toto je jeden z důkazů toho, že opravy trvaly opravdu poměrně dlouho, protože několik domů stále ještě není plně opraveno a my můžeme nahlédnout na jejich krovy. Můžeme také vidět prázdné pozemky, na kterých se postupně zakládají zahrady. Při podrobnější pozorování můžeme také pozorovat na některých domech náznaky výzdoby sgrafity či štíty na Malostranském náměstí. Je vidět, že autor si dal velikou práci i s detaily. Na Pražském hradě se nejviditelněji tyčí vlevo Bílá věž a také věž katedrály svatého Víta, zde již viditelně bez gotického oblouku, jaký měla na vedutě z roku 1493. Kousek od Hradu můžeme také pozorovat vyobrazený a víceméně dokončený Letohrádek královny Anny, stejně jako nový most vedoucí k letohrádku přes Jelení příkop.

4.1. Protipožární opatření

Požár způsobil určité změny ve způsobu stavění, a hlavně rozmístování domů. Kromě spojování pozemků kvůli výstavbám velkých paláců, se také myslelo

⁵⁹ Vratislavský dřevoryt (rok výroby 1562). In. <http://prazskychytrak.cz/wp-content/uploads/216.jpg> (cit. 14. 4. 2013).

na to, aby na Kampě a v Lužické ulici byly vždy úzké uličky vedoucí přímo k řece, které nesměly být zastavěny nebo zataraseny. Ostatně tyhle uličky jsou dodnes zachovány. Pokud tohle nařízení nebylo dodržováno, tak přišel z nařízení císaře trest. Jan starší Vchynský ze Vchynic zastavěl cestu k Čertovce v roce 1587 a z nařízení císaře musel postavit před svým domem velkou kašnu.⁶⁰ Dále také museli hlásní na věži kostela svatého Mikuláše v noci hledět na všechny strany a hlídat, zdali nevypukl oheň. Odvolání byli až v roce 1892. Hasičský sbor také sídlil do roku 1854 pouze na Malé Straně a teprve toho roku byl přeložen na Staré Město.⁶¹

Požár mimo jiné také způsobil, že radnice byla bdělejší, co se týče protipožární ochrany. V roce 1562 začali budovat novou vodárnu věž, která měla tak dokonalé zařízení, že se dávala jiným městům za vzor. Několik měšťanů ve svých závětech odkazovalo peníze právě na výstavbu této věže. Všichni měli v živé paměti hrůzy velkého požáru. Dále také roku 1654 byla zhotovena první hasící stříkačka. Byla ustanovena pokuta za to, že v domě vznikl požár. Proto musela například Dorota Marková platit v roce 1667 pokutu za to, že u ní hořelo a oheň se rozmohl až na střechu.⁶²

4.2. Malá Strana

Požár způsobil na Malé Straně obrovské škody. Celkem 133 domů vyhořelo a po odklizení trosek zůstaly pouze prázdné parcely. Na nich se již nezačaly obnovovat staré domy v původní, gotické podobě. Naopak, mnohé parcely se sdružovaly a na nich vyrůstaly nové domy v tehdy módním renesančním stylu. Při přestavbě či celé nové výstavbě, se často majitelé rozhodli „vystoupit“ s průčelím do ulice či náměstí a

⁶⁰ MERHOUT, C.: *O Malé Straně*, s. 30.

⁶¹ Tamtéž, s. 31.

⁶² Tamtéž, s. 30.

vytvořili tak mnohdy krásná podloubí, které se například zachovalo na jižní straně Malostranského náměstí.

Václav Vojtíšek ve svém spise píše, že obnova Malé Strany byla víceméně dokončena do roku 1555.⁶³ My však již dnes víme, že tento předpoklad byl skoro více než optimistický a že další domy se stavěly a opravovaly ještě minimálně v šedesátých letech.⁶⁴

4.1.1. Malostranské náměstí

Malostranské náměstí bylo požárem velice zasaženo. I proto se jeho podoba nejvíce změnila a získala renesanční tvář.

Dům uprostřed náměstí, ve kterém byla obecní kuchyně a který komplet vyhořel, byl zanedlouho opět postaven a na žádost Václava Vodičky bylo k němu přidáno prostranství od domu až k hřbitovu svatého Václava, který majitel sám dal obezdít. Václav Vodička tento dům prodal roku 1554 za 520 kop míšeňských. Požár také přeskočil na kostelík svatého Václava vedle kuchyně, kterému shořel krov, čímž pádem se tam přestaly konat bohoslužby. Peníze na opravu kostela se nenašly, ačkoliv jeden měšťan Jiřík Koutský učinil ve své závěti odkaz a nějaké peníze věnoval. Nicméně kostelík i přesto zůstal dlouho opuštěný. Při opravách blízkých domů se často stávalo, že rupy se odkládaly na trosky kostela, což vedlo k tomu, že byl velice brzy zasypán a naprosto nepřístupný. Až v devadesátých letech 16. století vydal Rudolf II. nařízení kvůli rozšíření moru, které mimo jiné přikazovalo odklidit rupy, což ve výsledku vedlo k opravení kostela.⁶⁵

⁶³ VOJTÍŠEK, Václav: *Z minulosti naší Prahy*. (dále jen *Z minulosti*) Praha 1919, s. 41 – 47.

⁶⁴ LEDVINKA, Václav: *Velký pražský požár roku 1541*. (dále jen *Velký pražský*) Documenta Pragensia, XVI, 1998, 179 – 185.

⁶⁵ VOJTÍŠEK, V.: *Z minulosti*, s. 53.

Brzy se dospělo také k opravě kostela svatého Mikuláše, pravděpodobně již v roce 1542. Na opravu kostela přispělo mnoho lidí, mezi nimi například apatykář Jakub Opler či jeho nástupce Jan Kryštof.⁶⁶

Východní blok Malostranského náměstí prošel především parcelními změnami. Radnice (č. p. 35) stojící na náměstí se dodnes pyšní výjimečným průčelím, které postavil a možná i navrhl architekt Jan Campione de Bossi.⁶⁷ Vedlejší dva domy (dnes č. p. 36) prošly výraznou přestavbou a spojením díky svému majiteli Vítu Flavínovi z Rottenfeldu, který byl dvorským místosudím a písařem komorního soudu. Přestavbou do renesanční podoby prošly také dům č. p. 37, který patřil Petrovi Wandrejsovi z Eisenberu, lékaři, dům č. p. 38., která byl za časů Rudolfa II. nazýván domem krále Jiřího a dům č. p. 39.⁶⁸ Po požáru byla tak oddělena zadní část nárožního domu mezi Malostranským náměstím a Tomášskou ulicí (č. p. 518). Tento dům kdysi patřil Janu Příbramskému a sousedil s osudným domem Na Baště (č. p. 7). Dodnes na něm můžeme vidět znaky renesance – krásně zachovaná sdužená okna, nárožní věžičku se sgrafitovou florální výzdobou, stejně jako štít a podloubí, které zůstalo zachováno.

Dům Na Baště stihl trest a již nikdy se nesměl znovu vystavět a opravit, ale nakonec to bylo porušeno. Zde se opět Emanuel Poche rozchází s informacemi jiných autorů. Václav Ledvinka uvádí, že dům Na Baště se později stal součástí Šternberského paláce, oproti tomu Emanuel Poche uvádí, že dům přešel v padesátých letech do majetku Jaroslava Smiřického ze Smiřic a na počátku 17. století se dočkal i renesanční přestavby, ovšem jeho majitelům bylo zakázáno jakékoliv rozšíření.⁶⁹

⁶⁶ VOJTÍŠEK, V.: *Z minulosti*, s.54.

⁶⁷ HLAVSA, V.: *Malá Strana*, s. 59.

⁶⁸ VOJTÍŠEK, V.: *Z minulosti*, s. 55.

⁶⁹ POCHE, E.: *Praha na úsvitu*, s. 62.

Podstatnou stavbou na Malostranském náměstí je tedy Šternberský palác, který má dnes již barokní podobu (č. p. 19). Palác stojí na místě dvou domů, jejichž rozměry jsou dodnes patrné. Jeden z těchto domů, nazývaný Fuxovský, se podařilo poměrně záhy po požáru obnovit, když jej přestavěl Vít Slavín z Romenfeldu. V roce 1584 jej koupil sekretář dvorské komory Daniel Preis na Plankově, který rozšířil parcelu a dům podstatně zvelebil. To je znát i na ceně, za jakou dům prodal – za 3 000 kop grošů, ačkoliv on sám jej čtyři roky předtím koupil za 950 zlatých. Předpokládá se, že vzrůst ceny byl následkem stavebních úprav a také poptávky po nemovitostech. Druhý z těchto domů byl právě dům Na Baště. Dům byl dlouho považován za prokletý, a i proto jeho průčelí dodnes „ustupuje“ z ulice na důkaz hanby. Dům Na Baště koupil Václav Falb z Ploskovic a jeho příbuzný zřídil v domě zájezdní hostinec. Hostinec byl slavný a hostil mnoho významných hostů, ale nakonec došel k úpadku a ujal se ho r. 1602 Vít Ditrich Kapele z Ungnadu, který zde učinil velké úpravy, stejně jako jeho pokračovatel, apatykář Jindřich Erntle. O jejich budovatelském úsilí svědčí dnes již pouze zazděný renesanční portál v zadním traktu, dále také sdružená okna na obou částech paláce, tedy jak na Fuxovském domě, tak i na domě Na Baště.⁷⁰

Palác Smiřických (č. p. 6) stojí na Malostranském náměstí jako rozlehlý palác s pěti podlažími a nárožními věžičkami. Byl postaven na místě několika středověkých domů. Dům měl arkádové nádvoří, ovšem prošel pozdně barokní úpravou. Dům, jelikož přímo sousedil s ohniskem požáru, byl velice poničen, ovšem i tak měl dům anebo pozemek poměrně vysokou cenu, což odhadujeme díky prodejní ceně, kdy spáleniště bylo prodáno roku 1554 Janovi rytíři z Kelče. V roce 1572 jej nechal ovšem zapsat do zemských desek Jaroslav Smiřický ze Smiřic na Kostelci nad

⁷⁰ LEDVINKA, Václav – MRÁZ, Bohumír – VLNAS, Vít: *Pražské paláce: (encyklopedický ilustrovaný přehled)*. (dále jen *Pražské paláce*) 2. rev. vyd. Praha 2000, s. 306-311.

Lesy, čímž se dům stal hlavním sídlem tohoto rodu v Praze. Bohužel neznáme jeho přesnou podobu v té době. Víme až, že v roce 1603 požádal Zikmund Smiřický purkmistra o možnost přestavby domu. Dům získal podloubí a okrouhlou věžičku na východní straně. Dům, o velikosti, jakou má dnes, známe ovšem až z doby po roce 1612. Toho roku totiž Albrecht Václav koupil od vdovy po Janu Trojanovi z Bylan za 10 000 kop grošů míšeňských Chlupovský dům, který přiléhá k západní straně domu Smiřických. Tato budova, pokud můžeme usuzovat z ceny prodeje, byla rozhodně na podobné úrovni jako palác Smiřických, co do výstavnosti a honosnosti. Ten před požárem patřil Bohuslavu Hasištejnskému z Lobkovic a od roku 1514 Janu Merklínskému z Merklína, který k němu připojil nárožní dům písaře Sezemy. V roce 1611 byl Chlupovský dům připojen k domu Smiřických a tím vznikl palác v dnešní rozloze.⁷¹ Jeho renesanční původ prozrazují monumentální jižní průčelí, které je prolomené arkádou podloubí v přízemí a rámované výraznými nárožními arkýři. Palác má dnes poněkud asymetrické uspořádání se dvěma arkádami kolem obdélného dvora. V západní části severního křídla byla poměrně velká stáj pro až osm koní a po rozšíření vznikla další stáj pro opět osm koní. Palác má dodnes dochované trámové stropy a má také dva vstupy z Malostranského náměstí. Západní křídlo, které se do ulice obrací průčelím, dává na sobě znát renesanční rysy. Palác má nárožní věžice a vyhlídkovou věž.⁷²

Domy, které byly za domem Na Baště, stejně jako většina domů, které byly od domu směrem k Hradu, byly podle zpráv víceméně všechny do deseti let postaveny či znovu obnoveny.⁷³

⁷¹ LEDVINKA, V. – MRÁZ, B. – VLNAS, V.: *Pražské paláce*, s. 277 – 278.

⁷² KALINA, P.: *Praha 1437-1610*, s. 123 – 125.

⁷³ VOJTÍŠEK, V.: *Z minulosti*, s. 60.

Na severní straně Malostranského náměstí došlo k velké renesanční výstavbě domů č. p. 1, 202 a 182. U domu č. p. 202 je dodnes dokonce takřka neporušena a zachována, u domu č. p. 182 se zbytky zachovaly pouze ve sklepech.

Blok domů na jih od kostela svatého Mikuláše v požáru roku 1541 nevyhořel, ale architektonické úsilí na okolních domech se dotklo i těchto a většina z nich byla postupně přestavěna. Nejlépe je to očividné na domech č. p. 261 a 266. Po celé délce bloku bylo také vystavěno klenuté loubí.

Západní blok Malostranského náměstí prošel také výraznými změnami. Například Lobkovický palác vznikl roku 1591, kdy se spojily dva domy, dům U Bílého lva a dům U Černého orla. Tento palác je unikátní svým architektonickým řešením, má dvě hranolové věže na bocích a průčelí se neobrací do ulice, ale do zahrady, což z tohoto paláce dělá první zahradní vilu v Praze. Domy sjednotil Jan Václav Lobkovic a vytvořil z nich důstojné renesanční sídlo s podloubím, sgrafitovou fasádou a také krásnými renesančními štíty. Palác v roce 1622 změnil majitele a stal se palácem Lichtenštejnským ve vlastnictví vévody Karla z Lichtenštejna. Díky jeho barokní přestavbě zmizely jak štíty a podloubí, tak i sgrafita.⁷⁴

Dům blízko rohu s Nerudovou ulicí byl nákladně přestavěn jménem Zdislava Berky z Dubé a také Rudolfa II. (v pozdějších letech) a byl roku 1590 zakoupen pro dvorskou komoru. Dům má krásnou velkou věž nad vstupní stranou a pozornost vzbuzující dvojice polygonálních arkýřů, atika, která ukrývala střechu po celém obvodu, a také věž v jihovýchodním nároží. Tento dům považuje Václav Hlavsa za jeden z nejlepších pražských renesančních architektur. Přestavby posledních tří jmenovaných domů měl na starosti méně známý, ale schopný architekt Adam Havel

⁷⁴ SEDLÁKOVÁ, Radomíra: *Obrázky z pražské architektury*. (dále jen *Obrázky*) Praha 2000, s. 26.

z Lobkovic. Na počátku 17. století získali všechny domy na západní straně Lichtenštejnové a v průběhu toho samého století je architektonicky sjednotili.⁷⁵

Dům číslo 226, tedy dnešní dům U Glaubniců, dříve také dům U Zeleného stromu nebo U Zlatého stromu, je typický malostranský měšťanský dům. Na jeho místě byla dlouhá a úzká gotická parcela, ale po požáru byl na jejím místě vystavěn již renesanční měšťanský dům, který později prošel, stejně jako mnoho dalších domů, barokní přestavbou. Nicméně dodnes má nízké podloubí se dvěma oblouky, nad kterými je třípodlažní dům s pěti okny v každém patře. Dům měl kdysi vlastní pivovar a proslulou pivnici.⁷⁶

4.1.2. Mostecká ulice a okolí

Renesanční přestavba Mostecké ulice byla pravděpodobně nejradikálnější na celé Malé Straně. Vyrostly zde krásné, honosné renesanční domy, které jsou dodnes považovány za ozdobu města.

Jednou z dominant Mostecké ulice byl Saský dům (č. p. 55), který byl ještě roku 1547 pustý poté, co vyhořel již při požáru Malé Strany v roce 1503. Po povstání v roce 1547 byl Starému Městu Saský dům odňat jako trest. Radnice zahájila velkolepou přestavbu bývalého gotického domu, která trvala několik let, a vznikl velký a krásný dům, ve kterém ovšem nebyly již ani stopy gotického domu, snad kromě sklepů a obvodních zdí. Dům byl poté roku 1580 darován panu Burianovi Trčkovvi z Lípy, královskému podkomořímu a o osm let později byl postoupen nazpět Malé Straně.⁷⁷ Architektem byl pravděpodobně opět Jan Campione de Bossi. Klasicistní přestavba v 19. století ho ovšem připravila o řadu renesančních štítů.⁷⁸

⁷⁵ HLAVSA, V.: *Malá Strana*, s. 59 – 63.

⁷⁶ SEDLÁKOVÁ, R.: *Obrázky*, s. 30.

⁷⁷ VOJTÍŠEK, V.: *Z minulosti*, s. 56.

⁷⁸ POCHE, E.: *Praha na úsvitu*, s. 63.

Celní domek (č. p. 56), původně patřící k Saskému domu, byl renesančně přestavěn v roce 1591, kdy bylo vybudováno nižší křídlo a v přízemí i prvním patře byly zhotoveny lodžie. Ovšem stejně jako u Saského domu byly štíty sneseny v polovině 19. století v době klasicistních úprav. Oprava se nevyhnula i Juditině věži, které bylo odstraněno cimbuří a místo něj dostala štít a střechu. Věž byla také ozdobena sgrafitovou omítkou. Na rozvalinách biskupského dvora vznikaly do požáru jednotlivé domy v pozdně gotickém stylu. Jejich pozůstatky můžeme pozorovat ve sklepech domu č. p. 47, budově ve dvoře č. p. 45 a domě č. p. 52. Po požáru se pokračovalo v přestavbě v renesančním duchu, a tak byly zbytky zástavby dvora zakryty i tím, že k domům na Mostecké ulici byly přikupovány pozemky.⁷⁹

Na rohu Mostecké ulice u vyústění ulice Karmelitské vyrostl mohutný nárožní dům Petržilkovský s velkou arkýřovou věží, který má dodnes zachováno renesanční podloubí a původní sdružená okna, ačkoliv má klasicistní fasádu.⁸⁰

Blízko Mostecké ulice vyrostl kolem roku 1585 dům zvaný U Tří pštrošů. Je to obdélný třípatrový dům při severní straně Karlova mostu. V hlavní fasádě mají první dvě osy od nároží sdružená okna, oproti tomu jsou další tři osy jednoduchá okna. Scelení menších objektů naznačuje také to, že západní fasáda má v okenní ose sdružená okna, ale v další ose jsou opět okna jednoduchá. Při nedávné rekonstrukci byly objeveny nápisy a malby, jako například kartušové medailony mezi okny. Nalezly se také malé zbytky na třetím patře, nelze tedy jednoznačně říci, zda již renesanční dům měl tři patra, či bylo třetí patro až barokním přístavkem.⁸¹

V Josefské ulici prošel přestavbou palác Lobkoviců a také dům č. 43, kde původně, po roce 1586, stály čtyři domy, z nichž nejkrásnější byl dům Kačerovský, který na konci padesátých let koupil Jan mladší z Valdštejna, a tvořil tedy základ

⁷⁹ HLAVSA, V.: *Malá Strana*, s. 63 – 65.

⁸⁰ POCHE, E.: *Praha na úsvitu*, s. 63.

⁸¹ KOZÁK, B. – PECHAR, J.: *10 století architektury*, s. 90.

pobělohorského paláce Valdštejnů. Další dům získal Adam z Valdštejna na konci devadesátých let a roku 1600 obdržel i poslední, pátý, dům.⁸²

4.1.3. Velkopřevorské náměstí

Na Mosteckou ulici vede také kolmá ulice Lázeňská ústící do Velkopřevorského náměstí. Na něm stojí dodnes Velkopřevorský palác, který po husitských válkách znovu vystavěl generální převor Jan z Rožmberka a o necelých sto let později jej adaptoval Matouš Děpolt Popel z Lobkovic. Dodnes můžeme najít pozůstatky renesančních úprav ve východním palácovém křídle domu. Dalšími doklady renesance jsou sdružená okna a renesanční průjezd v přízemí. Předpokládá se, že tam, kde je dnes západní křídlo převorského paláce, tak před požárem stávala fara. Po renesanční přestavbě se stalo sídlo dostatečně honosným a luxusním, aby mohlo sloužit jako reprezentační prostory, následně i také obytné prostory pro samotného převora.⁸³

Další významnou budovou na tomto náměstí je menší Hrzánský palác při východním výstupu z náměstí směrem k Čertovce. Tento dům má menší lichoběžníkový dvůr, který je od náměstí oddělen kamennou zdí se vstupním portálem a branou, na západě potom je připojen pětiboký dům s vlastním vstupem z náměstí. Dům byl před požárem věnován k opatrování a vyzdvihnutí generálním převorem staroměstskému měšťanu Janu Žákovi. Cena stavby, díky postupnému zvelebování opravdu rostla a slušně vystavěný, renesanční palác byl roku 1576 prodán císařskému kraječi Václavu Plesovi Hetmanskému ze Sloupna.⁸⁴

⁸² HLAVSA, V.: *Malá Strana*, s. 65.

⁸³ LEDVINKA, V. – MRÁZ, B. – VLNAS, V.: *Pražské paláce*, s. 352 – 357.

⁸⁴ Tamtéž, s. 136.

4.1.4. Tomášská ulice a okolí Písecké brány

Jedním z nejzajímavějších objektů spadajících do této oblasti je bezesporu augustiniánský klášter svatého Tomáše, který byl takřka zničen při požáru. Stav kláštera můžeme názorně vidět na Vratislavském prospektu z roku 1562, kde je vidět chór uzavřený na západní straně zdi, kde je vyznačen vysoký oblouk, což je asi zazděný triumfální oblouk. Mnoho lidí ve svých závětech odkazovali, mnohdy i nemalé, částky právě na opravu kláštera. Například roku 1551 Marta Pirantová odkázala 100 kop míš. na zvon, o dva roky později odkázal Michal Goldšmidt třetinu svého statku na opravu kostela a o rok později, roku 1554, odkázal Hanuš Legát 50 kop míš. na opravu střech a jiné potřeby kláštera.⁸⁵ Na levé straně stále vidíme pilíře, které oddělují vysoké klenuté prostory. Na začátku padesátých let byl klášter renesančně opravován – celé trojlodí, které se při požáru zřítilo, bylo znovu vystavěno a zaklenuto, stejně byla znovu postavena severní věž. Za stavbu kostela odpovídal Bernardo di Alberto a po něm Domenico de Bossi, který přestavbu dokončil do roku 1592. Portály na kostelu, nesoucí znaky spíše již pozdní renesance, postavil Jan Campione de Bossi na počátku 17. století. V 18. století prošel kostel barokní přestavbou.⁸⁶ Před kostelem, kde kdysi stávala hlavní loď gotického kostela, byl po polovině 16. století hřbitov. V té době také asi stála řada pilířů, které oddělovaly boční lodi od hlavní lodi, a to jak na severní, tak i na jižní straně. Klášterní areál během požáru celý lehl popelem. V šedesátých letech 15. století se provozovaly větší obnovovací práce, které trvaly až do třicetileté války. Nejdříve byl zaklenut presbytář kostela (v roce 1551), ale k dostavbě kostela a jeho zaklenutí se klášter vzchopil až v letech 1584-1592.⁸⁷ Do roku 1603 byla postavena renesanční křížová chodba, knihovna a také patrová nástavba nad severním a východním

⁸⁵ VOJTÍŠEK, V.: *Z minulosti*, s. 59.

⁸⁶ SEDLÁKOVÁ, R.: *Obrázky*, s. 14.

⁸⁷ POCHE, E.: *Praha na úsvitu*, s. 63.

křídlem křížové chodby. Za tuto stavbu odpovídal Jan Dominik de Barifis. Přestavba kláštera zahrnovala také parcelaci některých klášterních pozemků, které většinou připadly Tomášské ulici, a odprodání části dormitáře a kuchyně. Další parcelace a odprodávání probíhaly po roce 1589, kdy se začalo nejdříve s odprodáváním pozemků za chórem kostela, na Pytlíkovské zahradě. To byla poslední část vývoje zástavby na tomášské jurisdikci.⁸⁸

Nárožní dům Taxisův stál pravděpodobně na místě bývalého klášterního pivovaru. Roku 1555 ho získal Matěj Taxis, císařský poštmistr a na konci osmdesátých let ho poskytl Albrechtu Vladislavu Smiřickému ze Smiřic, který na něm provedl renesanční přestavbu.

Dům, který ve svém spise zmiňuje i Václav Hájek z Libočan, řečený Vápenice, se nacházel pouze kousek od kláštera svatého Tomáše směrem k Písecké bráně za nynějším Valdštejnským palácem. Dům před požárem patřil nejvyššímu sudímu Jindřichovi Berkovi z Dubé, jehož dědicové jej prodali i se svobodným domem nad Bruskou a štěpnicí Jeronýmovi Šlikovi z Holejče za 225 kop pražských ještě téhož roku, kdy řádl požár.⁸⁹

Dalším významným domem byl Trčkovský dům na dnešním Valdštejnském náměstí. Po požáru ho koupil Jeroným Šlik z Holejče a po něm v roce 1557 Osvald Šenfeld ze Šenfeldu, který jej přestavěl do jeho renesanční podoby. Nakonec se stal součástí Valdštejnského paláce.

Na území okolo Písecké brány se v polovině 16. století rozkládalo také mnoho zahrad, které se většinou později staly součástí Valdštejnské zahrady. Byly to zahrady Trčkovská, obecní, Dyrynkova, Feldovská, Böhmova a Khynigovská.

⁸⁸ VOJTÍŠEK, V.: *Z minulosti*, s. 58.

⁸⁹ Tamtéž, s. 59.

Podstatnou změnou oproti gotické Praze, bylo vystavění mnoha štítů a podloubí, například u domů mezi ulicí Sněmovní a Tomášskou, kde byly domy ozdobeny renesančními štíty.⁹⁰

4.1.5. Sněmovní ulice

V ulici Sněmovní shořely roku 1541 také tři kostely, kostel svatého Martina, kostel svatého Ondřeje a kostel svatého Michala. Kostelík svatého Martina se dočkal opravy poměrně záhy, ještě téhož roku, kdy na jeho opravu přispělo několik dobrodinců a díky nim získal kostelík brzy zpátky svoji podobu a později přešel pod ochranu kláštera svatého Tomáše. Jelikož nejsou žádné další zmínky o kostele svatého Ondřeje, tak se Václav Vojtíšek domnívá, že kostel po ohni zanikl a již nebyl obnoven. V roce 1570 se rozhodl majitel vedlejšího domu, právník Martin Widerin z Otrsbachu, požádat o povolení kostel svatého Michala zbourat a výsledný pozemek si zabrat. Toho se mu podařilo dosáhnout za roční obnos 6 kop míšeňských, které odváděl kostelu svatého Jana v Oboře.

V oblasti od kostela svatého Martina až ke kostelu svatého Michala se uvádí jako první nárožní dům na levé straně dům č. p. 177, někdy pod názvem Bělehrad a další pod názvem Šacovna (č. p. 173). Na protější straně, kde dnes stojí sněmovna, stálo dříve pět domů, z nichž jeden v té době náležel Janu z Roupova, který byl nejvyšším hofmistrem.⁹¹

Ve Sněmovní ulici je také palác Harbuval-Chamaré (č. p. 171). Na městišti tohoto domu stál dříve právě kostel svatého Michala. Tento pozemek sousedil s malou vinicí a domkem, který ještě před požárem koupil Vilém Loubský z Lub. Spáleniště po kostelu a domku koupil v roce 1544 písař pražského purkrabství Pavel

⁹⁰ HLAVSA, V.: *Malá Strana*, s. 65 – 69.

⁹¹ VOJTÍŠEK, V.: *Z minulosti*, s. 61 – 62.

z Lovče a po jeho smrti, v roce 1565, jej získal dr. Martin Widerin z Otterspachu. Ten si vymohl právo zbořit ruiny starého kostela a jeho parcelu následně připojil ke svému domu, který přestavěl.⁹²

V ulici kolmé na Sněmovní, tedy v dnešní Thunovské, můžeme najít Thunovský palác (č. p. 180). Před požárem patřil dům královskému prokurátorovi Albrechtu Rendlovi z Oušavy. Další zprávy o domu máme ovšem až z roku 1577, kdy jej císař Rudolf II. daroval ve prospěch místokancléře Jiřího Mehla ze Střelčic. Existuje domněnka, že tehdy to byl honosný renesanční palác, jelikož ho syn pána ze Střelčic prodal za 5 000 kop grošů Elišce Hofmannové.⁹³

4.1.6. Nerudova ulice a okolí

V této oblasti probíhalo po požáru mnoho stavebních úprav. Vznikaly domy, které mnohdy nebyly ani stejného typu. Například velice jednoduchý dům č. 198 v Thunovské ulici je kontrastem k paláci pánů z Hradce (č. 193), který vznikl rozšířením a přestavbou několika gotických domů. Palác pánů z Hradce se nachází na prominentním místě na Starých zámeckých schodech těsně pod Rajskou zahradou.⁹⁴ Původně zde stály dva domy, které po požáru obnovil Jiří Žabka z Lamberka, poté je v roce 1558 získal Jáchym z Hradce, a jelikož dům roku 1561 opět vyhořel, postavil o pár let později úplně nový dům, jehož stavbu řídil pravděpodobně Ulrico Avostalis,⁹⁵ i když tady se Hlavsa rozchází s Emanuelem Poche, který uvádí Antonína Vlacha.⁹⁶ V této době se celý dům rozšířil na úkor sousedů v dnešní Nerudově ulici o jižní trakt, zahradu s dřevěným altánem na terase nad dvojítm, klenutým sklepením a mohutnou opěrnou zdí ve svahu. Antonín Vlach

⁹² LEDVINKA, V. – MRÁZ, B. – VLNAS, V.: *Pražské paláce*, s. 120 – 123.

⁹³ Tamtéž, s. 321 – 323.

⁹⁴ KOZÁK, B. – PECHAR, J.: *10 století*, s. 88.

⁹⁵ HLAVSA, V.: *Malá Strana*, s. 69 – 72.

⁹⁶ POCHE, E.: *Praha na úsvitu*, s. 63.

(jak uvádí také Václav Ledvinka) zde vystavěl nové pokoje pro panstvo, mázhaus, velké pokoje, fraucimor, schodištní věžičky se šnekem a patrové arkády, které byly zdobeny mramorovými deskami se zlacenými mřížemi a erby. Díky těmto změnám se palác proměnil v opravdu důstojné a reprezentační sídlo.⁹⁷ Pro Adama z Hradce celý dům přestavěl v druhé polovině osmdesátých let 16. století architekt Ulrico Aostalli. Celý objekt architekt sjednotil výškově a jeho hlavní střední část byla o něco prohloubena o nový jižní trakt, který zabral část zahrady. Při novém traktu byla také postavena nová věž se schodištěm, která byla napojena na jižní arkády. Ve východní části pozemku vznikly nové obytné prostory obsahující palácovou zahrádku, která byla na severu a východě obklopena křídly s lunetovými římsami, které jsou dodnes částečně zachované, a na jihu arkádami, ze kterých se otevíral výhled na Prahu. Díky letopočtům na fasádě víme, že dostala svoji sgrafitovou podobu v letech 1588 a 1589. Ovšem nové severovýchodní křídlo dostalo atiku, která byla vytvořená ze štítových a spojovacích polí. Na malířskou výzdobu sídla si páni z Hradce najali Mariana de Mariani, Havla Graffera a Daniela Tilga. Neštěstí ovšem pronásledovalo sídlo dále a roku 1595 opět vyhořelo, pravděpodobně zaviněním služebnictva, a obnova sídla a vybavení trvala dva roky. Adam z Hradce se přesto v té době v paláci usídlil a jeho potomek sídlo pronajímal hostům a nakonec jej i prodal Vilému Slavatovi z Chlumu a Košumberku.⁹⁸

Pět domů, dům Kápořský, dům U Tří duh, dům U Černého hroznu, Krydellovský dům a dům U Bílé lilie vyhořely již při požáru v roce 1419, poté dlouho pustly, aby nakonec opět vyhořely při požáru roku 1541. Poté, na počátku šedesátých let 16. století, koupil Jáchym z Hradce zadní část parcely domu U Bílé lilie. Jeho stavitel Antonín Vlach sem posunul hlavní nosnou zeď nového paláce a

⁹⁷ LEDVINKA, V. – MRÁZ, B. – VLNAS, V.: *Pražské paláce*, s. 133.

⁹⁸ Tamtéž, s. 134.

také zahrady, sklepy a další. Domy byly později, v 18. století, sjednoceny a byl na nich postaven jeden velký palác zvaný Kolovratský, či dnes Thun-Hohenštejnský.⁹⁹

Stejně zničeny byly i domy na jižní straně Nerudovy ulice. Zde opravy probíhaly nestejnou rychlostí a také zde můžeme pozorovat typický jev, že se některé parcely nadále dělily na užší díly a díky tomu se jejich počet zvětšoval. V horní části ulice byly malé domy zlepšovány s obecným průměrem, avšak v dolní části byl vybudován velký a honosný palác, který měl sled štítů nad hlavní budovou a dvorním traktem na východní straně.

Stavební činnosti se nevyhnuly ani pozemkům bývalého proboštví, které potkala zkáza už za husitské revoluce, a ačkoliv bylo poté obnoveno, tak stejně jako mnoho dalších budov vyhořelo při velkém požáru. Na jeho pozemku vyrostly tři domy, č. p. 250, 251 a 252. Po požáru získal dům č. p. 250 Bořita z Martinic a velice nákladně ho přestavěl do jeho dnešní renesanční podoby. Také za hlavním domem ve dvoře vystavěl velký renesanční dům (č. p. 519), který se používal pravděpodobně jako nákladnický. V pásu bývalého parkánu a příkopu byla postavena další hospodářská křídla a brána směrem na Tržiště.

V této době vzniká také architektonicky významný dům U Dvou slunců (č. p. 233), u kterého je použito křížové dispoziční řešení. V bloku na sever od Thunovské ulice byly vytvořeny domy, které si udržely renesanční podobu až do dnešních dnů. Nejzajímavějším z nich je asi dům č. p. 180. Máme o něm zprávy z roku 1577, kdy tento dům Rudolf II. postoupil Mehlemu ze Střelnic, spolu s vinicí. O 12 let později ho koupila Eliška Hofmannová z Donína. Sousedící domy číslo 181 a 183 po požáru znovu vystavěl kupec Zikmund Pasentin, který z nich vytvořil obrovský výstavný dům, který roku 1584 koupil luminista a tiskař Michael Peterle z Annaberku.

⁹⁹ LEDVINKA, V. – MRÁZ, B. – VLNAS, V.: *Pražské paláce*, s. 325-328.

Úpravy se nevyhnuly ani území bývalé Obory, kde se ovšem projeví především v severní části, ve zbytku byl jenom hřbitov a velká zahrada. Zde vznikaly domy již před požárem, na poměrně rozložitých parcelách, jejichž tvar se měnil s neustálým rozvojem ulic v této části města. Na jižní straně obory byl na začátku 17. století prodloužen kostel svatého Jana Křtitele a někdy v první polovině 16. století byl vystavěn také malý kostelík svatého Matěje, ke kterému byla postavena masivní hranolová věž někdy ve třetí třetině 16. století. Není jisté, proč v poměrně chudé části Malé Strany vznikly dva kostely hned vedle sebe, ani kdo byl donátorem kostela svatého Matěje, ačkoliv se objevují názory, že stavbu iniciovala královna Anna. Václav Hlavsa to vysvětluje tak, že došlo k rozdělení Obory do dvou jurisdikcí a tedy strahovská získala kostel svatého Jana Křtitele a svatovítská získala kostelík svatého Matěje.¹⁰⁰ Na západní části obory se nestavělo až do šedesátých let 15. století, ovšem do počátku 17. století tam vyrostly čtyři domy. Jeden dům tvořil jádro Šporkovského paláce a poté domy Ryzpurgerův, Nekatovský a Vojtovský na místě Vlašského špitálu (č. p. 335). Roku 1600 získal Domenico de Bossi pro staré a nemocné členy kongregace italských umělců (vzniklá začátkem 16. století) dům právě od Lorenze Ryzpurgera a od té doby se nazývá Vlašským špitálem. V roce 1612 přikoupila kongregace ještě kus Petržilkovské zahrady a další dva domy (Nekatovský a Vojtovský).¹⁰¹

4.1.7. Pozemky pod Hradem

Další domy, které prošly rozsáhlou rekonstrukcí či rovnou novou výstavbou po požáru v roce 1541, byly například domek č. 158 blízko Písecké brány, který po požáru postavil Jan starší z Hodějova. Dům číslo 160 také vyhořel a byl znovu

¹⁰⁰ HLAVSA, V.: *Malá Strana*, s. 69 – 72.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 72 – 74.

postaven již následujícího roku. Dům číslo 164 byl před požárem ve vlastnictví Mikuláše Zajíce z Kosti. Po požáru jej však přestavěl Michal Langrand z Burgundska. Tento dům se odlišuje od ostatních okolních domů především určitou variabilitou uliční čáry, nepravidelností hmot a vstřebávání starých gotických prvků. Bohužel neznáme autora stavby.

Pozemky na východ od městské hradby náležely ženskému klášteru svatého Jiří, ale jelikož pro ně jeptišky neměly využití, tak je pronajímaly měšťanům na dědičný pacht. Před požárem náležely všechny zahrady podél Valdštejnské ulice v pásu od západní hranice jurisdikce kláštera svatého Jiří až k Fürstenberským zahradám Prokopu Frankovi, pekaři. Ten je do roku 1539 všechny skoupil a o šest let později rozparceloval. Díky tomu vznikly dva velké zahradní celky mezi domy č. p. 154 a 155. Jednu toho roku koupil Jan starší z Hodějova a jednu švec Pavel Stehlík. Hodějovský vlastnil také již zmiňovaný dům číslo 158, který měl zahradu za domem směrem k hradbám a ta měla zásobovat kuchyni a poskytovat odpočinek ve městě. Ovšem již roku 1555 ji prodal Pavlovi z Lovče a v roce 1585 se dostala do držení Václava Berky z Dubé. Zahrada ševce Pavla Stehlíka vznikla spojením dvou zahrad s domem. Tato zahrada nakonec také skončila v rukách Václava Berky z Dubé, který na tomto místě začal stavět své velké sídlo. Roku 1583 koupil ještě dům od Markéty Vilikové ze Šonova a o dva roky později ještě zahradu a štěpnici s domem. Václav Berka z Dubé se stal stavitelem základní osnova dnešního paláce a po jeho smrti vládla v domě jeho manželka Markéta.¹⁰²

¹⁰² HLAVSA, V.: *Malá Strana*, s. 74 – 81.

4.1.8. Karmelitská ulice a okolí

Zde se projevovala postupná urbanizace právě po požáru. Významný je právě blok vedoucí proti kostelu svatě Máří Magdaleny na západ od Karmelitské ulice. Zde byl také dům a vinice kapitulní pekárny, které koupil Kašpar Zelender z Proškovi. V zahradě tohoto domu postavil nový renesanční zahradní palác. V roce 1568 tento dům získal Florián z Gysperku, který na místě někdejší kapitulní pekárny postavil nákladný a výstavní palác. Jeho krásu dokazuje také to, že v roce 1616 zde byl ubytován papežský nuncius.¹⁰³

Nárožní dům naproti kostelu svatě Máří Magdaleny, dnes zvaný jako Rohanský palác, postavil dvorní stavitel Bonifác Wolhmut. Bohužel neměl dostatek prostředků, takže ho musel nedostavěný prodat Janu z Oppersdorfu, který jej později dokončil.¹⁰⁴ Z této přestavby se nám zachovaly některé sklepy a klenby v přízemí, stejně jako zbytky sgrafitové omítky. Dodnes se vedou domněnky, že šlo o jeden z nejkrásnějších pražských renesančních paláců.¹⁰⁵

4.1.9. Kampa

Tvar Kamy v průběhu dějin nebyl stejný. Díky častým povodním se neustále měnil, upravoval, propadal a obnovoval. Požár Prahy byl v tomto směru pro Kampu v určitém směru výhodou, jelikož na Kampu se navezla suť a navážka a tím se zpevnily břehy a na Kampě bylo možno i stavět. Do té doby tam byly především trávníky. Nyní, po zpevnění, tam začaly vznikat zahrady, především proti mlýnům Huť, Zlomkovskému a Štěpánovskému. Od druhé poloviny 16. století se poměrně rychle rozvinula zástavba na západní polovině Kamy, která patřila pod maltézskou jurisdikci. V roce 1555 se stal velkým převorem Václav Zajíc z Hazmburka a pokusil

¹⁰³ HLAVSA, V.: *Malá Strana*, s. 81-82.

¹⁰⁴ POCHE, E.: *Praha na úsvitu*, s. 65.

¹⁰⁵ LEDVINKA, V. – MRÁZ, B. – VLNAS, V.: *Pražské paláce*, s. 257 – 260.

se získat také část tohoto ostrova. Začal tedy parcelovat pozemky na západ od Štěpánovských zahrad – zde nyní stojí domy číslo 494, 496, 497 a 498. Později získal maltézský klášter pusté městiště a zahrady, na kterých postavili domy číslo 493, 492, 495, 491 a 499. Nejstarší z těchto domů je dům číslo 494, který je datován do roku 1568.

Na východním břehu Kampy vzniklo postranní právo malostranským díky tomu, že jim Mates Rauch prodal roku 1557 pozemek, který on sám získal od maltézského převora. Na tomto pozemku postavili malostranští celkem sedm domů.

Celý severní cíp patřil pod jurisdikci Starého Města. Tady vznikl pouze jeden dům (číslo 515), který postavil ještě před požárem rybář Duchek. Požár se ho nedotkl, ale po roce 1577 ho koupil prachař Mikuláš, a ačkoliv neměl povolení k výrobě prachu na tomto místě, tak se tomu domu začalo říkat Prachovna.

4.2. Hradčany

Hradčany se ocitly v době po požáru v těžké pozici. Jako město byly hodně zničené a o pouhých pár let později přišla další událost, a to nezdařený odboj v roce 1547, kdy byla i Praha potrestána.

Následky požáru byly vidět všude, kam se člověk rozhlédl. Při požáru shořelo 42 domů. Ovšem i na tomto dnes můžeme najít některá pozitiva, protože stejně jako u Malé Strany bylo uvolněné místo využito ke stavbě budov v renesančním slohu, stejně jako opravy, které bylo nutné na některých domech provést. V této době si již všichni plně uvědomují, že tehdy nevelká plocha Hradu nebude stačit pro celý královský dvůr. Vyhořelé domy na pozemcích Hradčan v blízkosti Hradu se staly velice rychle vítanou komoditou a svižně se dostávaly do rukou šlechticů, kteří na nich stavěli své paláce, mnohdy i spojující několik domů či pozemků dohromady,

aby mohly být paláce větší. Za dobu své vlády také Ferdinand I. obnovil na Hradčanech špitál svatého Antonína a svaté Alžběty, který byl určený pro 18 chudých mužů a žen a 12 služebníků chrámu svatého Víta, kteří již byli sešlí stáří. Tento špitál ovšem nepřijímal hradčanské, tedy příliš nevyhovoval potřebám obce a chudí hradčanští neměli kam složit hlavu. Tuto otázku však nevyřešil ani Ferdinand I. a ani později Rudolf II.

Přes všechny nové výstavby a další změny, se přesto ráz Hradčan, stále ještě velmi středověký, příliš nezměnil. Městské hradby již příliš zchátraly a nebyly schopny odolat dělům, dláždění ulic bylo primitivní, stejně jako městský vodovod.¹⁰⁶

4.2.1. Hradčanské náměstí

Hradčanské náměstí bylo stejně zanedbané a nereprezentativní, jako většina Hradčan krátce po požáru. Stále tam zasahoval kus hřbitova od kostelíka svatého Benedikta a dláždění bylo neadekvátní. Ovšem díky velice výhodné pozici se našlo velice mnoho zájemců o pozemky hned vedle Hradu a díky tomu na Hradčanském náměstí vznikly po požáru například velký Lobkovický palác na místě sedmi domů, Gryspekův, pozdější arcibiskupský, palác na místě osmi domů. V letech 1545-1563 si na Hradčanském náměstí vybudovali palác také Lobkovicové. Nevznikaly ovšem pouze paláce, ale také zajímavé domy, jako například dům Tacharovský u západní brány do Hradu, vedlejší dům Radoslava Vchynského ze Vchynic, za příkopem dům Jakuba Kurze ze Senftenavy.¹⁰⁷

Grysperkův palác se nachází na severovýchodní části Hradčanského náměstí, přičemž na jedné straně je ohraničen Jelením příkopem a na další zase hranicí hradního okrsku. Před požárem zde vybudoval svoji rezidenci sekretář České komory

¹⁰⁶ HLAVSA, V.: *Hradčany*, s. 25.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 26-27.

Florián Gryspek z Gryspachu, který získal tento pozemek díky konfiskaci majetku Viktorina z Drást. Po požáru, v roce 1561, prodal Gryspek svůj palác císaři Ferdinandovi I., který ho daroval arcibiskupovi Antonínu Brusovi z Mohelnice. Dům se tedy stal součástí obnoveného pražského arcibiskupství. V šedesátých letech 16. století byla Hansem Tyrolem provedena přestavba na vrcholně renesanční palác. Je možné, že stavba vznikla podle projektu Bonifáce Wolhmutha. Na konci života arcibiskupa se ještě uskutečnily úpravy pod vedením Ulrica Aostalliho. Jediné, co se dodnes dochovalo z této přestavby, jsou zbytky sgrafit ve dvoře a štít na severní straně objektu. Sgrafitovou výzdobu provedl umělec Florián, patřící do skupiny vlášských umělců od jezera Commo. Tento umělec se také podílel na výzdobě Rožmberského paláce.¹⁰⁸

Martinický palác je jeden z nejlépe dochovaných paláců se dvěma nádvořími, hlavním průčelím obráceným do Hradčanského náměstí, kde jej z jedné strany lemují Kanovnická ulice a na severu Jelení příkop. Dříve byly na tomto místě tři domy, které patřily obvykle oltářníkům a kanovníkům. Jedním z majitelů jednoho z domů byl například i kanovník Beneš Krabice z Weitmile. V 80. letech 15. století koupil jeden z domů Bohuslav z Vamberka a do poloviny 30. let 16. století získal i tři sousední domy při ulici k městské bráně. Tyto domy však vyhořely a v roce 1552 jej vykoupil Ondřej Teyffle z Zeilberku, který do roku 1563 budoval rezidenci se zahradou. Ale jelikož se musel časem více zdržovat v Uhrách, tak dům prodal Jiřímu Bořitovi z Martinic a na Smečně. Nový majitel spolu se svým synem Jaroslavem Bořitou z Martinic (který byl dne 23. května 1618 defenestrován z oken Pražského hradu) neobyčejně zvedli prestiž tohoto rodu a k tomu také patřila patřičná a reprezentativní rezidence. Proto jednopatrový šlechtický dům na Hradčanském

¹⁰⁸ LEDVINKA, V. – MRÁZ, B. – VLNAS, V.: *Pražské paláce*, s. 65 – 67.

náměstí přestavěli na honosné panské sídlo. Neexistují písemné prameny, ale z výsledků stavebně historického průzkumu se Václav Ledvinka domnívá, že v první etapě bylo přestavěno jižní hlavní křídlo (ačkoliv jeden monogram ve vrcholu klenby nese datum 1623), bylo prodlouženo východní křídlo a vzniklo nové stavení, které uzavřelo východní dvůr. Pravděpodobně již tehdy vzniklo malé křídlo při Kanovnické uličce, které uzavřelo západní dvůr. Palác také dostal krásnou sgrafitovou výzdobu na hlavním průčelí i na dvorních fasádách. Z tohoto se nám dochovala celoplošná výzdoba hlavního průčelí od přízemí až po římsu mezi 1. a 2. patrem, která kombinuje ornamentální dekor spolu s figurálními motivy ze starozákonních příběhů, a také sgrafita na dvorních fasádách hlavní budovy a východního dvorního křídla, která zobrazují ve dvou cyklech činy Héraklovy a Samsonovy.¹⁰⁹ Dům dále obsahuje také nádherné a hojné renesanční malované trámové stropy, které dlouho nebyly známy, až do rekonstrukce v šedesátých letech 20. století.¹¹⁰

Další dům, který prošel renovací po požáru, byl dům číslo 62. (poblíž arcibiskupského paláce), který drželi Petr a Vilém z Rožmberka, kteří jej dali po požáru velice nákladně opravit vlašským stavitelem Honsou. Sousední dům číslo 63 patřil v té době Kateřině Bezdrůžické z Kolovrat a roku 1592 byl prisouzen Joachimovi Novohradskému z Kolovrat a na Buštěhradě. Poslední dům v řadě měl v držení Andres Teyll z Kinstorfu, který jej byl vystavěl, od něho r. 1583 ho koupil Jiří Bořita z Martinic.¹¹¹

Na jižní straně náměstí od zámeckého příkopu až ke kostelu svatého Benedikta stálo po vyhoření sedm domů. O kostelu svatého Benedikta nemáme příliš zpráv o tom, kdy byl opraven, ale Václav Vojtíšek usuzuje, že díky nadšení a pílí

¹⁰⁹ LEDVINKA, V. – MRÁZ, B. – VLNAS, V.: *Pražské paláce*, s. 193 – 196.

¹¹⁰ SEDLÁKOVÁ, R.: *Obrázky*, s. 22.

¹¹¹ VOJTÍŠEK, V.: *Z minulosti*, s. 42 – 43.

obyvatel Hradčan se kostel opravil poměrně rychle, i díky snaze kamenického cechu a neúnavné aktivitě správců kostela. Přilehlý dům číslo 183 shořel při požáru a o jedenáct let později jej Kamil, purkrabí z Donína, dal, jako ještě stále pusté a neopravené místo, Jílkovi Bergerovi, který byl krejčím ve Štajryku. Dům přešel roku 1562 na jistého měšťana Šimona Kohoutka zvaného Hanl, který k pozemku přidal ještě kus vedlejšího hřbitova u kostela svatého Benedikta, ovšem za podmínky, že na novém místě nepostaví záchod. Po smrti měšťana Kohoutka dům prodali Vilému z Rožmberka.¹¹²

Na Hradčanském náměstí se dále nachází Toskánský palác (číslo 182). Tento palác zaujímá jedno z nejlukrativnějších míst na Hradčanském náměstí, přímo naproti Pražskému hradu. Než byl ovšem tento dnes barokně klasicistní palác postaven, tak na jeho místě stálo šest gotických domů, jejichž pozůstatky můžeme stále nalézt ve sklepech paláce. Po požáru získal nárožní dům Hanuš Obročník, který jej spojil vedlejším domem Pod Louběmi (dodnes je zachováno podloubí u západní části průčelí). Na konci 16. století se dům dostal do vlastnictví Oldřicha z Lobkovic, který k němu přikoupil další dva domy. Dům byl postaven ve stylu pozdní renesance jako dvoupatrový a zakončený atikou. Z tohoto domu se nám ovšem zachovalo pouze části zdiva ve druhém patře paláce. Později byl hrabětem Thunem přestavěn na barokní palác.¹¹³

Další zajímavou a důležitou stavbou na Hradčanském náměstí je bezesporu dnešní Schwarzenberský palác. Jde pravděpodobně o nejlépe zachovaný pražský renesanční palác. Po požáru patřil rodu Lobkoviců, kteří na místě čtyř měšťanských domů postavili renesanční palác. Jeho autorem byl stavitel Augustin Vlach, který využil velkého prostoru a postavil trojkřídlý palác s arkádovým nádvořím, které bylo

¹¹² VOJTÍŠEK, V.: *Z minulosti*, s. 44 – 45.

¹¹³ LEDVINKA, V. – MRÁZ, B. – VLNAS, V.: *Pražské paláce*, s. 330 – 332.

ze čtvrté strany uzavřeno nízkou zdí. Palác je pomyslně rozdělen na dvě křídla, východní a západní, kdy východní křídlo je vysoké a mohutné, které klesá po strmém svahu dolů a shora je uzavřeno římsou s charakteristickými lunetami, které jsou vyklenuté nad sdružená okna. Celé křídlo je čtyřpodlažní. Naproti tomu západní křídlo je pouze jednopodlažní, ale má vyšší štíty, které mají o něco baculatější ukončení. Okna jsou poněkud „upozaděná“, více pozornosti upoutává krásná sgrafitová fasáda, která v římsách a štítech přechází ve florální motivy.¹¹⁴ Domníváme se, díky letopočtu na sgrafitu na východní straně paláce, že stavba hlavní budovy mohla být dokončena k roku 1567 a již tehdy pokryta černobílým sgrafitem. Stavba západního křídla, s ohledem na datum získání domu od sester Lažanských (r. 1565) byla pravděpodobně dokončena později. Zajímavostí paláce jsou bezesporu temperové malby na napjatém plátně na stropech čtyř sálů ve druhém patře paláce, které zobrazují známé homérské výjevy (Paridův soud, Únos Heleny, Dobyetí Troje a Aeneův útěk) a také báji o Faëthonovi rozdělenou do pěti výjevů. Tato díla se datují kolem roku 1580. Ještě před rokem 1600 propadl tento palác císaři Rudolfovi II., který jej věnoval Petru Vokovi z Rožmberka a palác následně, jako součást dědictví po posledním Rožmberkovi, připadl Janovu Jiřímu ze Švamberka. Do vlastnictví pánů ze Schwarzenberka přešel až na počátku 18. století.¹¹⁵

Na Hradčanském náměstí dodnes stojí Šternberský palác, tedy dnešní Národní galerie. Je to velice reprezentativní šlechtický palác, který má dnes již barokní podobu, kterou vybudoval po roce 1698 Václav Vojtěch hrabě ze Šternberka. Na místě tří gotických domků vybudoval v letech 1545 až 1609 renesanční palác Kryštof starší Popel z Lobkovic na Pátku. Lobkovic byl váženým dvořanem Rudolfa II. až se nakonec stal prezidentem apelačního soudu v Praze a nejvyšším hofmistrem.

¹¹⁴ SEDLÁKOVÁ, R.: *Obrázky*, s. 38.

¹¹⁵ LEDVINKA, V. – MRÁZ, B. – VLNAS, V.: *Pražské paláce*, s. 274 – 275.

Dům se tedy stal místem řady velkých slavností a politických návštěv. Z tohoto renesančního domu se dodnes dochovala pouze část zdiva na severní straně paláce. V zahradě lze najít také fontánu norimberského sochaře Benedikta Wurzelbauera s bronzovou skupinou Venuše a Amora. Po smrti Lobkovic získal palác Vratislav I. z Fürstenberka a od něj koupil tuto kašnu Albrecht z Valdštejna, kterému ji ovšem ze zahrady odvezli švédští nájezdníci. Kašna se vrátila až na konci 19. století díky Janu II. knížeti z Lichtenštejna. Dnes je kašna součástí sbírky Národní galerie v Praze.¹¹⁶

4.2.2. Loretánská ulice a okolí

V Loretánské ulici můžeme najít mnoho krásných paláců. Jedním z nich je i dnes klasicistní palác Trauttmansdorffský (č. p. 180). Podle W. W. Tomka na jeho místě po požáru stály dva prostorné a drahé domy v renesančním stylu. Jeden z nich, Hyršovský (později zvaný U Bílého pštrosa), vybuodovala Anna Hilfarová, která dříve byla hospodyní pánů z Rožmberka. Vedlejší dům, Ungnadovský, se stal po požáru natrvalo šlechtickou rezidencí, jelikož jej koupil Václav Dubánský z Duban, hejtman Pražského hradu. Další stavení, která stála na městišti po požáru, byla dům U Bílého lva, dům Stalinský a ještě jeden dům, které všechny před rokem 1627 splynuly s domem Ungnadovským.¹¹⁷

Dalším významným domem je Vrbovský palác, dnešní Hradčanský ústav slepců (č. p. 19). Rozsáhlý komplex má dvě menší nádvoří a přední budova u Loretánské ulice je dvoupatrová, kdežto budova k Úvozu je třípatrová, ovšem s ohledem na sklon pozemku se sklepy nacházejí ve skutečnosti ve stejné úrovni, jako první patro budovy u Úvozu. Majitelem domu po požáru byl pravděpodobně jistý Jan Maštalír zvaný Popelka, který prodal tuto budovu i s vinicí jistému knězi

¹¹⁶ LEDVINKA, V. – MRÁZ, B. – VLNAS, V.: *Pražské paláce*, s. 312 – 319.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 332 – 333.

Ondřeji Tachovskému za 450 kop grošů míšeňských. Teprve až jedna z dalších majitelů, Anna, vdova po císařském bečváři Jiříkovi Knížeti, vybudovala podloubí do Loretánské ulice a vybudovala z něj pravý renesanční palác.¹¹⁸

4.3. Pražský hrad

Pražský hrad při požáru utrpěl velice. Dodnes je to považováno za nenahraditelnou ztrátu – mimořádné škody na katedrále svatého Víta, zničené komnaty a domy v blízkém okolí Starého paláce. Obraz škod po požáru nebylo možné odstranit okamžitě, ačkoliv se o to král Ferdinand I. velice snažil, a trvalo ještě řadu let, než se královské pokoje, pokoje zemských úřadů a další připravily pro plnou funkčnost.

Počátky oprav Hradu jsou až v následujícím roce, tedy v roce 1542, a ještě v následujícím roce musela česká komora podat králi zprávu, že oprava nebude do necelého půl roku hotová pro pobyt královské rodiny. V roce 1545 král nařídil, aby vedení stavby bylo předáno Paolovi della Stella, který předtím pracoval na výstavbě Letohrádku královny Anny a Zoanu Mariovi de Pambio. Tak to bylo až do padesátých let 16. století, kdy v roce 1556 přistupuje ke stavbě letohrádku Bonifác Wolhmut a také zedník Oldřich Avostalis.¹¹⁹ Stavební práce potřebné k opravě Hradu trvaly za celou dobu vlády Ferdinanda I. a také ještě v prvních letech vlády Rudolfa II. Hlavním důvodem vleklých prací nebyla pouze jejich náročnost a nutnost mnohdy opravovat již opravené budovy, ale také nedostatek financí, kdy k podpoře oprav bylo vydáno nařízení, které přikazovalo každému poddanému odevzdat 5 grošů za rok na opravu Hradu.

¹¹⁸ LEDVINKA, V. – MRÁZ, B. – VLNAS, V.: *Pražské paláce*, s. 267.

¹¹⁹ VOJTÍŠEK, V.: *Z minulosti*, s. 16.

4.3.1. Bílá věž

Tzv. Bílá věž obsahovala třetí hlavní bránu do Hradu, stojící proti katedrále svatého Víta, která byla před požárem pobytá cínem. Po požáru se jí dostalo krytí mědí. Dříve byla používána jako vězení a pod věží byl krám zlatníka Jana Knopfa. Ještě před požárem byla věž zasažena bleskem roku 1538, a to celkem pětkrát. Věž začala hořet, ale požár byl brzy uhašen krupobitím. Požár na věži způsobil škody, ale byla znovu vystavěna, a dokonce se jí jeden čas říkalo „nová věž“. Roku 1555 na ní pracoval mistr Hanuš Tirol, který se snažil věž vystavět opravdu vysokou, až to musel král Ferdinand zastavit, jelikož byly obavy, že by věž mohla spadnout. Věž byla nakonec dostavěna a byly do ní zasazeny hodiny.¹²⁰

4.3.2. Starý královský palác

Po požáru začalo na opravě pracovat hned několik mistrů, jako třeba Paolo della Stella, Hanuš Tirol, Jan Baptista de Zavoza a Jan Campion. Roku 1555 nařídil král, aby bylo křídlo opraveno a začalo se zámeckým křídlem směrem ke kostelu, zelenou světnicí i královskou ložnicí. V této době byly ještě ve špatném stavu soudní a sněmovní světnice, která měla ještě v tom roce strop na spadnutí, který protékal. Mnoho stavitelů se snažilo získat tuto zakázku, ovšem získal ji Bonifác Wolmut, který okamžitě najal lidi a navezl materiál. Opravy začal roku 1557 a měly být hotové do dvou let. Postavil znovu východní zeď i s pilíři, další zdi ponechal. Stavba se však zdržela a ještě v roce 1560 mistr požádal, aby se sklep na zemské desky a soudní světnice přikryly před zimou, a o rok později si již začal král Ferdinand I. stěžovat, že mistr staví pomalu, stavba je hodně zdržená a že nebude ani do roka hotový. Klenutý strop dokončil mistr Wolhmut až roku 1563 a byl na něj velice

¹²⁰ VOJTÍŠEK, V.: *Z minulosti*, s. 20.

pyšný, srovnával jej s klenbou ve Vladislavském sále mistra Rieda, a dokonce do místnosti zasadil nejenom vyobrazené poprsí krále Ferdinanda, ale také své, přímo naproti tomu královskému. Do soudní světnice také umístil kamennou renesanční katedru pro nejvyššího písaře.¹²¹ V roce 1566 byl přistavěn nový trakt Nových desek zemských a apelačního soudu při západní části Jezdeckých schodů, kterou provedl již Ulrico Aostalli de Salla. Po tomto následovalo již pouze zřízení nového raně barokního západního vstupu do paláce.¹²²

Při přechodu po krovech Starého paláce na krovy nad kostelem Všech svatých můžeme nalézt také štít z rekonstrukce krátce po požáru, který je neobvykle zachovalý díky tomu, že při opravě kostela Všech svatých byl kostel prodloužen až k paláci a propojen s palácem, díky čemuž se štít skryl pod střechou, ovšem nebyl tehdejšími staviteli zničen, ale zachován. Na štítu nalezneme zachovaná sgrafita a také dataci s rokem 1546.

4.3.2.1. Vladislavský sál

Vladislavský sál, s ohledem na svoji důležitost a potřebnost pro chod Hradu, byl po požáru poměrně rychle opět opravován. Ovšem krovy, které se opravovaly snad nejdříve, byly v roce 1543 sraženy větrem. Již roku 1548 byl palác opraven, vybílén a okna opět zasklena. V paláci byly také záhy obnoveny krámy různých kupců, nožířů a dalších, ačkoliv se stavové snažily, aby toto nebylo v paláci povoleno. Ještě předtím, v roce 1559, byla Bonifácem Wolhmutem obnovena klenba, která se při požáru zřítíla, a to v původním slohu, ačkoliv i zde se projevil některé prvky nového architektonického cítění. V šedesátých letech byly opět nutné opravy

¹²¹ VOJTÍŠEK, V.: *Z minulosti*, s. 22 – 23.

¹²² LEDVINKA, V. – MRÁZ, B. – VLNAS, V.: *Pražské paláce*, s. 232.

krovů a v osmdesátých letech 16. století byla opět opravena střecha, která hrozila pádem.¹²³

4.3.2.2. Západní palác

Dědic Ferdinanda I., Ferdinand Tyrolský, pověřil Hanse Tyrola vystavením soukromé rezidence přímo pro něj na pozůstatcích vyhořelých pokojů královny Anny u Bílé věže. Současně na severozápadním rohu druhého nádvoří vznikly malá a velká konírna. Po nástupu Maxmiliána II. na trůn se výstavby nové rezidence ujal opět Bonifác Wolhmut, který spojil palácové stavení Ferdinanda Tyrolského s novým křídlem, které bylo postaveno nad jižní částí starého hradního příkopu, který byl zavezen, a také s domem, jenž odkoupil od hraběte z Thurnu. Tím vznikly přední královské pokoje, což byl vlastně nový obytný palác pro panovníka. Bylo potřeba také vytvořit důstojné bydlení pro královnu Marii, pro kterou se spojily čtyři domy na třetím nádvoří a vytvořily se tam prostory vhodné pro dvůr a fraucimor.

Tyto prostory ovšem byly dostačující pro panovníka, který měl své hlavní sídlo jinde a beztak v Praze trávil málo času. Ovšem díky rozhodnutí Rudolfa II. udělat z Prahy hlavní královskou residenci bylo známo, že je potřeba prostory výrazně rozšířit. Hrad se tedy v té době stal významným centrem, kam se denně sjížděla spousta návštěvníků a sám panovník zde trávil poměrně hodně času. Pozdně gotické reprezentační prostory nedostačovaly, všechny byly zabrány pro různé úřady a sám Vladislavský sál plnil účel veřejného prostranství a shromaždiště. Novější panovníkovy prostory prý nevyhovovaly potřebám ani rozměry, ani vybavením. Ulrico Aostalli de Salla tedy zvětšil císařův palác o letní pokoje, které vytvořily jihozápadní část celé jižní fronty na třetím nádvoří. V roce 1586 ovšem jeho místo

¹²³ PROKEŠ, Jaroslav. *Dějiny Prahy*. Praha 1948, s. 733.

převzal italský stavitel Giovanni Gargioli, který vypracoval plán přestavby Hradu. Ten postavil nové stáje mezi branou Prašného mostu a také kapitulním vikářstvím a nad ním vystavěl Rudolfovu galerii, jejíž strop byl pokryt malbou na plátně od Paula Vredemanna de Vries. Nad staršími stájami byly také vytvořeny dva sály, Španělský sál a Rudolfova galerie pro Rudolfovy sbírky, ty ovšem vytvořil na počátku 17. století Oratio Fontana de Brusato.¹²⁴

Tuto pozdně renesanční výstavbu dokončil architekt Giovanni Maria Filippi, který přišel do Prahy v roce 1602. Ten vytvořil na místě starých stájích Ferdinanda Tyrolského monumentální sál s plochým stropem, který byl nesený čtyřmi sloupy. Stavba měla sedlovou střechu. Veškeré Filippiho změny znamenaly proměnu západních částí Hradu na opravdu monumentální a reprezentační renesanční sídlo císaře. To ovšem skončilo s nástupem Matyáše na trůn, a ten již ve stavebních úpravách nepokračoval a přesunul své sídlo do Vídně.¹²⁵

4.3.3. Kostel Všech svatých

Po tomto kostele zůstalo po požáru roku 1541 pouhé spáleniště. Roku 1560 postavili na místě kostela hranici, na kterou zavěsili zvon a teprve až dcera císaře Maxmiliána Alžběta Isabela se ujala kostela a na své náklady ho vystavěla, takže byl dne 20. srpna 1580 znovu vysvěcen arcibiskupem Antonínem z Mohelnice.¹²⁶

Kostel byl prodloužen směrem k Vladislavskému sálu, kde se dotkla dvě točitá schodiště a mezi ně byla vložena tribuna, která byla ve všech třech ramenech podklenuta síťovými klenbičkami. Loď kostela byla zaklenuta valenou klenbou s výsečemi pro okna.¹²⁷

¹²⁴ KALINA, P.: *Praha 1437-1610*, s. 89.

¹²⁵ LEDVINKA, V. – MRÁZ, B. – VLNAS, V.: *Pražské paláce*, s. 233 – 239.

¹²⁶ VOJTÍŠEK, V.: *Z minulosti*, s. 24.

¹²⁷ KALINA, P.: *Praha 1437-1610*, s. 82.

Královna Alžběta (ovdovělá francouzská královna) se zasadila také o přenesení ostatků svatého Prokopa v roce 1588 ze Sázavského kláštera právě do kostela Všech svatých. V devadesátých letech byly opět uvolněny peníze na renovaci kostela a v té době také Hans von Aachen namaloval oltářní obraz.¹²⁸

4.3.4. Rožmberský palác

Rožmberský palác, dnešní Ústav šlechtičen, vznikl na místě dvou domů, které byly zničeny požárem. Proto zahájil Petr z Rožmberka výstavbu nového, reprezentativního paláce, na svou dobu velice moderního. Jeho výstavbou pověřil Giovanniho Fontanu, který se podílel také na stavbě některých částí Hradu. Palác byl dokončen až po Petrově smrti v roce 1556. Byla to jednopatrová, čtyřkřídlá budova, která měla dvě polygonální věže na jižním křídle a jednu velkou věž s bání při Jiřské ulici. Otevřel také západní i východní křídlo do nádvoří pomocí arkád a celá stavba měla 22 vykrajovaných štítů. Hlavní reprezentační částí paláce byl bezesporu velký sál v přízemí jižního křídla, který má klenutý strop, a jižní stěna sálu měla velká okna, ale také zaklenutý arkýř. Sál sloužil jak pro hlavní jídla rodiny, tak pro různé plesy, společenské a diplomatické kontakty. V přízemí paláce se také nacházela kuchyně, což nebylo zrovna obvyklé, na tuto dobu, a poblíž kuchyně se nacházela místnost na stříbro, spižírna a pokoj pro kuchaře. Pod palácem se nacházely sklepy určené k uskladnění zásob.¹²⁹

Dalším majitelem se stal nejvyšší purkrabí Vilém z Rožmberka, který podnikl přestavbu paláce v letech 1573–1574 a rozšířil ho o Švamberský palác. Ten byl víceméně zbourán a nahrazen jednotrakovými křídly s arkádami v přízemí a vyhlídkovou chodbou. Tato křídla vlastně uzavírala zahradu. Stavba dostala také dvě

¹²⁸ VOJTÍŠEK, V.: *Z minulosti*, s. 25.

¹²⁹ KALINA, P.: *Praha 1437-1610*, s. 86 – 87.

jižní věže. Autorem přestavby byl Ulrico Aostalli de Salla. Vilém z Rožmberka si dal záležet na honosnosti a výstavnosti paláce a skvostně jej vybavil, nechal také na místě zbořených domů vytvořit rozsáhlé zahrady. V té době prý předčil svojí luxusností a pohodlností i paláce Rudolfa II., kterýž si toho byl patrný a vyžádal si na zadluženém Petru Vokovi z Rožmberka, kromě jeho rodového krumlovského panství, právě také tento pražský palác. Toto připojení k majetku koruny zrealizoval i stavebně – zbudoval dřevěné spojovací chodby na pilířích mezi palácem a Ludvíkovým křídlem. Palác ovšem v péči královské koruny chátral a bylo nutné jej v 18. století přestavět.¹³⁰

4.3.5. Pernštejnský palác

Tento palác, zvaný mnohdy také Lobkovický, se nachází na východním konci Pražského hradu vedle Černé věže v Jiřské ulici. Šest křídel paláce vytváří dvoudílnou dispozici kolem lichoběžníkového a trojúhelného dvora. Z této dispozice na jihovýchodě vystupuje přístavba dílu založená do zrušeného hradního příkopu a na severovýchodě poté trakt nad průchodem Maxmiliánovy brány. Dům na západní části městiště před požárem vlastnil Volf Krajíř z Krajku na Nové Bystřici, který před požárem získal také dům na prostřední parcele. Východní část patřila Purkartu Kuplířovi ze Sulevic na Duchově a poté jeho dědicům. I tento dům získal po požáru Volf Krajíř, který zahájil rozsáhlou přestavbu všech domů, které získal postupem času. Postavil nové jižní křídlo, kterým spojil obě stavby, tedy svůj dům a dům Purkarta Kuplíře. Díky zřízení jižního křídla vzniká dispozice s otevřeným centrálním nádvořím. Pravděpodobně měl Krajíř za účelem vybudovat šlechtickou rezidenci ve vzoru Rožmberského paláce. Celý záměr ovšem dokončil až Jaroslav

¹³⁰ LEDVINKA, V. – MRÁZ, B. – VLNAS, V.: *Pražské paláce*, s. 239 – 240.

z Pernštejna, který tento dům získal v roce 1554 a během následujících šesti let vystavěl čtyřkřídlý, jednopatrový šlechtický renesanční dům, jehož jižní křídlo se otevíralo do dvora arkádou na osmibokých pilířích. Jaroslav z Pernštejna si dal také záležet na výstavnosti paláce – jeho fasádu tedy vyzdobil sgrafity a také architektonickými články z pálené hlíny, které se díky své červené barvě vyjímalý na fasádě.

Ovšem již další renesanční přestavba, kterou nařídil Vratislav z Pernštejna, část této terakotové výzdoby odstranila a překryla sgrafity. Tato přestavba doplnila palác o severní křídlo s průjezdem z Jiřské ulice a taky o kapli v patře. Na románskou hradbu na menším nádvoří byla postavena lodžie. Fasáda byla vyzdobena také figurální malbou s motivy skutků světců, mnohdy i českých patronů.

Dům prošel ještě jednou renesanční přestavbou, a to na začátku 17. století, kdy ji vedla dcera Vratislava, Polyxena z Pernštejna. Celé jihovýchodní křídlo bylo podstatně rozšířeno až na hradní příkop a v něm vznikl velký reprezentační sál, který byl o výšce až dvou podlaží. Polyxena přistavěla také podkroví a patro nad východní branou. Zvýšila také renesanční věže, které vznikly pravděpodobně v předchozí fázi přestavby. Opravila také sgrafitovou fasádu, kdy přízemí bylo pokryto prostým kvádrováním a v patře se objevují figurální motivy z antické mytologie a také alegorie na Víru a Ctnost. Takto přestavěná, honosná rezidence přešla po smrti Polyxeny do majetku Václava Františka Eusebia z Lobkovic, který jej dal po třicetileté válce přestavět do raně barokní podoby.¹³¹

¹³¹ LEDVINKA, V. – MRÁZ, B. – VLNAS, V.: *Pražské paláce*, s. 186 – 188.

4.3.6. Purkrabí Pražského hradu

Tato středověká stavba, původně určená pro nejvyššího purkrabího, byla vážně poškozena požárem. Z původní budovy se víceméně zachovaly pouze obvodové zdi.¹³² Dnes je tento palác jednokřídlou stavbou s věží, která je v sousedství Černé věže, na severní části je vymezena Zlatou uličkou a na jihu Jiřskou ulicí, od které je oddělena vysokou zdí s portálem. Celá stavba shořela při požáru a v letech 1555–1561 byla obnovena stavitelem Giovannim Venturou. Později, v devadesátých letech 16. století, jej opět přestavěl hradní architekt Ulrich Aostalli, který purkrabí opatřil čtyřpatrové renesanční štíty a fasádu vyzdobil sgrafity. Budova si díky rekonstrukci z 20. století zachovala i své původní interiérové dispozice. V prvním patře tedy můžeme nalézt dvě místnosti s krásnými renesančními hřebínkovými klenbami a také jednu soudní síň s bohatě malovaným trámovým stropem. Na stěnách soudní síně jsou dokonce dochované i malované alegorie Čtyř smyslů a živlů a Šalamounova soudu ve formě drapérií. Autora drapérií bohužel neznáme.¹³³

4.3.7. Klášter svatého Jiří

Tento klášter zůstal ještě několik let po požáru v dosti chatrném stavu. Byly provedeny nejnutnější úpravy, aby se celá stavba zabezpečila, ale teprve až na počátku 50. let 16. století abatyše Ludmila z Blížova pořídila nová okna do kostela, dva nové zvony, opravila cely pro panny, pořídila nová roucha a také novou korunu ke korunovaci abatyše. Klášter ovšem opět podlehl zkáze roku 1570, kdy opět vyhořel a tím přišel opět úpadek. Až o čtyři roky později nová abatyše Judita Eibenstollerová z Eibenstolu se ujala oprav a vystavěla nové pokoje, kuchyni, pokoj

¹³² KALINA, P.: *Praha 1437-1610*, s. 84.

¹³³ LEDVINKA, V. – MRÁZ, B. – VLNAS, V.: *Pražské paláce*, s. 253 – 254.

pro kněze a pokoje pro čeledí, stejně jako sedm cel pro sestry. Nechala také dostavět věž při kostele.¹³⁴

4.3.8. Katedrála svatého Víta

S opravou katedrály se začalo hned po požáru, ale až roku 1550 bylo možné zahájit opravu střechy nad kostelem, která byla pokrytá mědí. Střecha měla být natřena bíle a měly být na střeše vystavěny tři věžičky. Pro katedrálu byl slit také velký zvon, který byl znovu slit roku 1556. Zvon byl pojmenován Zikmund a ulil ho Tomáš Jaroš z Brna a byl pořízen jako náhrada za při požáru puklý zvon Patron.

Pro katedrálu byly pořízeny také nové varhany. Celkově interiér katedrály zůstával poměrně dlouho neopravený, jako například stolice, kaple, oltáře a podobně. Poměrně dlouho zůstávala v tragickém stavu dřevěná kaple nad hrobem svatého Vojtěcha, které se ujal až arcibiskup Antonín z Mohelnice, který slíbil králi roku 1563, že se ujme oprav. Opravy se však kaple dočkala až v sedmdesátých letech, kdy na její opravu přispěla manželka císaře Maxmiliána Marie a také král Rudolf II.¹³⁵

4.3.9. Letohrádek královny Anny

Letohrádek královny Anny nebyl požárem nijak postižen. Ovšem díky tomu, že vyhořela podstatná část Pražského hradu, se musely zastavit práce na letohrádku pro nedostatek financí, které byly obnoveny až roku 1547. Della Stellovou smrtí v roce 1552 končí jedna etapa v dějinách stavby letohrádku. Paolo della Stella, jako tvůrce návrhu, bohaté dekorace celé architektury, 32 reliéfů v arkádách, 49 reliéfů na stylobatech sloupů, 2 podélných reliéfů v supraportách vchodů a 8 znaků na nárožích, nemůže zůstat zapomenut a jeho umělecký čin je obdivuhodný. Je také

¹³⁴ VOJTÍŠEK, V.: *Z minulosti*, s. 28 – 29.

¹³⁵ Tamtéž, s. 30 – 31.

autorem snad nejznámější scény z letohrádku, na které král Ferdinand podává své choti Anně fíkovou ratolest.

Roku 1557 nastupuje na stavbu Bádeňan Bonifác Wohlmüt, který podává návrh mimo jiné právě i na první patro letohrádku. O tři roky později získává titul královského stavitele. Během let 1559–1563 bylo vyzdvihnuto první patro a v něm byl vytvořen půvabný taneční sál s hrubou dlažbou, strop dostal profil ploché klenby a mědí krytá střecha tvar oslího oblouku. Konečné práce na stavbě byly vydláždění ochozu mramorem a oddělení zahrady od letohrádku zdí.¹³⁶

Na stavbě letohrádku se podíleli vlašští architekti Giovanni Spatio, Juan Maria del Pambio a kameníci Ferrabosco de Lagno, Paolo della Stella, Giovanni Avostalis a Jan Champion. Letohrádek je postaven v tzv. rané nebo také časné renesanci a tím vlastně také počíná příchod renesance na naše území. Je to obdélníková stavba, která má v přízemí ochoz, na němž je v prvním patře terasa. Měděnou střechu úplně původně natřeli bílou a červenou barvou a na obou stranách střechy bylo vyobrazení českého lva. Dodnes je skvěle zachovaná vnější plastická výzdoba.¹³⁷

Vnitřní umělecké zařízení odvezli Švédové v době Rudolfa II., kolem roku 1648. Za Josefa II. tuto stavbu proměnili na dělostřeleckou laboratoř a až zákrok místodržitele hradu způsobil, že letohrádek neutrpěl ještě větší škody. V polovině devatenáctého století jej Společnost vlasteneckých přátel vybavila monumentálním schodištěm dle návrhu B. Grubera. O pár let později byl vymalován v sále prvního patra cyklus 14 nástěnných maleb z českých dějin. Postupně znázorňují, v poněkud romantickém pojetí, křest knížete Bořivoje, vraždu svatého Václava, návrat Břetislava I. z Polska s ostatky svatého Vojtěcha, korunovaci Vratislava II., smír

¹³⁶ SEDLÁKOVÁ, R.: *Obrázky*, s. 36.

¹³⁷ BAŽANT, J.: *Pražský belvédér*, str. 39 – 57.

mezi Přemyslem Otakarem I. a Vladislavem, tažení Přemysla Otakara II. na pohanskou Prus, založení Karlovy univerzity, bitvu u Lipan, korunovaci Albrechta II. na českého krále, obranu Prahy proti Švédům v 17. století nebo třeba také Leopolda II. v Královské učené společnosti nauk z 18. století.¹³⁸

4.3.10. Míčovna Pražského hradu

Míčovna byla dílem architekta Bonifáce Wolhmuta, který ji postavil v letech 1567–1569. Byla to vyloženě praktická a účelová stavba, která měla sloužit ke sportovnímu vyžití panstva, a byla proto vybudována jako prostý hranol s velkým a prostorným sálem uvnitř. „Severní průčelí míčovny rozčlenil Bonifác Wolhmut mohutným jónským řádem, jehož polosloupky nesou zalamované kladí. Jednotlivá travé byla otevřena převýšenými arkádami, zakončenými stlačenými oblouky. Pouze dva nejuvýchodnější úseky byly členěny drobnou arkádou s přidanou nikou či dvěma slepými nikami nad sebou.“¹³⁹ Celá budova je také pokryta sgrafitovou fasádou.

¹³⁸ BAŽANT, J.: *Pražský belvédér*, str. 138 – 196.

¹³⁹ KALINA, P.: *Praha 1437-1610*, s. 73.

5. Závěr

Ve své práci jsem se zaměřila na ověřování hypotézy, zda opravdu byl požár Prahy roku 1541 bránou vstupu renesance do Prahy. V první části práce jsem se zaměřila na stavební vývoj na Malé Straně, Hradčanech a Pražském hradě před požárem, na jejich zásadní proměny a krátce jsem se zaměřila na některé významnější stavby. V druhé části práce jsem se věnovala samotnému šíření požáru. Primárně jsem se opírala o spis Václava Hájka z Libočan. Cílem této části bylo v co nejpodrobnější míře postihnout míru katastrofy a také škody, které napáchal jak na majetku, tak na životech. Ve třetí, závěrečné části jsem se zaměřila na stavební vývoj na Malé Straně, Hradčanech a Pražském hradě od požáru až po vstup raného baroka do Prahy.

Hypotéza, že požár Prahy roku 1541 byl bránou vstupu renesance do Prahy, se ukázala být zároveň pravdivá i nepravdivá. Požár Prahy roku 1541 bezesporu otevřel prostor pro renesanci, aby se prosadila v Praze v plné míře, což předtím bylo limitováno. Požár zanechal rozsáhlá místa po celé Malé Straně, Hradčanech a i na Pražském hradě, na kterých bylo možno stavět nové paláce, měšťanské domy či zakládat zahrady. Toto předtím nebylo možné, jelikož veškerá místa byla zastavěna gotickou zástavbou. Na druhou stranu je nutno zdůraznit, že renesanční sloh se objevoval v Praze již před osudným požárem. Znaky renesance můžeme nalézt na oknech Vladislavského sálu či na samotném dokladu renesance – Letohrádku královny Anny. Často se označuje jako první renesanční stavba v českých zemích. Stavba letohrádku začala ještě před požárem. Tvrdit tedy bezvýhradně, že renesance se v pražských městech objevovala až po požáru a vlastně v důsledku požáru, by bylo nepravdivé. Renaissance se, sice omezeně, objevovala již před požárem, nicméně

požár byl skutečně branou, která umožnila renesanci proniknout v plné míře na území Prahy.

Jistě by bylo zajímavé, v rámci tohoto tématu, zaměřit se i dále na vývoj Prahy ve vztahu ke katastrofám, které ji postihly a ve svých důsledcích ovlivnily architektonickou podobu Prahy. V roce 1689 postihl obrovský požár Staré Město, židovské ghetto a část Nového Města. K dalšímu studiu se tedy nabízí jistě srovnání těchto dvou katastrof a jejich dopadu na vývoj Prahy. Za zajímavé dále pokládám i dílčí téma protipožární ochrany Prahy v 16. století, požární prevence, organizace, jako i samotné zákroky proti požárům, včetně techniky, která byla případně k dispozici. Toto jsou možná témata pro budoucí zkoumání.

6. Anotace

- PŘÍJMENÍ A JMÉNO AUTORA: Vrtálková Anna
- FAKULTA: Filozofická
- KATEDRA: Historie
- NÁZEV BDP: Požár Prahy roku 1541 jako brána vstupu renesance do Prahy
- VEDOUCÍ BDP: prof. PhDr. Ivo Barteček, CSc.
- POČET STRAN: 78 stran + 8 stran příloh
- POČET ZNAKŮ: 109 451 znaků
- POČET PŘÍLOH: 1
- POČET TITULŮ POUŽITÉ LITERATURY: 24
- KLÍČOVÁ SLOVA: požár, Praha, 1541, Malá Strana, Hradčany, Pražský hrad, Václav Hájek z Libočan, gotika, renesance, přestavby, následky.
- CHARAKTERISTIKA PRÁCE: Práce se zabývá třemi souvisejícími tématy:
 1. Vývojem a vzhledem Malé Strany, Hradčan a Pražského hradu před požárem, tzn. na počátku 16. století.
 2. Požárem Prahy v roce 1541, jeho průběhem, šířením a oběťmi na základě pramenů.
 3. Následky požáru a vývojem Prahy v renesančním duchu v období po požáru až do období rudolfínského.

7. Použité prameny a literatura

Písemné prameny

DAČICKÝ Z HESLOVA, Mikuláš. *Paměti*. Praha 1996, 310 s.

HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *O nešťastné příhodě, kteráž se stala skrze oheň v Menším městě Pražském a na hradě Svatého Václava i na Hradčanech etc.* 15 s. –

přístupný v Národní knihovně České republiky, Praha Klementinum. Signatura:

54.J.1484. Přístupno na WWW:

http://www.manuscriptorium.com/apps/main/en/index.php?request=show_record_num¶m=0&mode=&client= (cit. 20. 4. 2013)

Obrazové prameny

Praha – veduta města (1493). Národní archiv. Sbíрка map a plánů, inventární číslo 3837, E IV 3 (digitalizace).

Vratislavský dřevoryt (1562). In. <http://prazskychytrak.cz/wp-content/uploads/216.jpg> (cit. 14. 4. 2013)

Literatura

BAŽANT, Jan: *Pražský belvedér a severská renesance*. Praha 2006, 379 s.

DĚDINA, Václav et kol.: *Jak rostla Praha*. Praha 1939, 149 s.

HLAVSA, Václav: *Hradčany: Město a hrad*. Praha 1959, 55 s.

HLAVSA, Václav: *Malá Strana: z minulosti pražského podhradí*. Praha 1957, 48 s.

HÜBSCHMANN, Bohumil et kol.: *Jak rostla Praha*. II. díl. Praha 1940, 81 s.

KALINA, Pavel: *Benedikt Riedl a počátky záalpské renesance*. Praha 2009, 395 s.

KALINA, Pavel: *Praha 1437-1610: kapitoly o pozdně gotické a renesanční architektuře*. Praha 2011, 207 s.

- KOZÁK, Bohumír – PECHAR, Josef: *10 století architektury*. Praha 2001, 183 s.
- KOZÁK, Bohumír – PECHAR, Josef: *Poklady pražské architektury*. Praha 1965, 61 s.
- LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří: *Praha*. Praha 2000, 819 s.
- LEDVINKA, Václav – MRÁZ, Bohumír – VLNAS, Vít: *Pražské paláce: (encyklopedický ilustrovaný přehled)*. 2. rev. vyd. Praha 2000, 447 s.
- LEDVINKA, Václav: *Velký pražský požár roku 1541*. Documenta Pragensia, XVI, 1998, s. 179-185.
- MERHOUT, Cyril: *O Malé Straně: její stavební vývoj a dávný život*. Praha 1956, 163 s.
- POCHE, Emanuel et kol.: *Praha středověká*. Praha 1983, 780 s.
- POCHE, Emanuel et kol.: *Praha na úsvitu nových dějin: čtvero knih o Praze*. Praha 1988, 699 s.
- PROKEŠ, Jaroslav: *Dějiny Prahy*. Praha 1948, 745 s.
- SEDLÁKOVÁ, Radomíra: *Obrázky z pražské architektury*. Praha 2000, 155 s.
- STAŇKOVÁ, Jaroslava – PECHAR, Josef: *Tisíciletý vývoj architektury*. 3., přeprac. vyd. Praha 1989, 407 s.
- VANČURA, Jiří: *Hradčany, Pražský hrad*. Praha 1976, 319 s.
- VOJTÍŠEK, Václav: *Z minulosti naší Prahy*. Praha 1919, 255 s.

8. English Resume

The first part of the thesis is focused on the building development and its main events in the Lesser Quarter, Hradčany and the Prague Castle before the fire. It also briefly looks at some of the more important buildings of that period. The second part is mostly focused on the way the fire spread, with the most important source being the work of Wenceslaus Hajek of Libočan. The aim of this part of the thesis was to describe in detail the extent of the disaster and the damage it caused on property, as well as lives. In the final, third part I focused on the building development in the Lesser Quarter, Hradčany and the Prague Castle in the period from the fire to the start of early baroque.

The thesis is mainly based on the work of Wenceslaus Hajek of Libočan: “O nešťastné příhodě, kteráž se stala skrze oheň v Menším městě Pražském a na hradě Svatého Václava i na Hradčanech etc“ and also on iconographical sources from the years 1493 and 1562.

The hypothesis that the Prague fire of 1541 was the means of entrance for Prague Renaissance can be both confirmed and rejected. The Prague fire of 1541 certainly enabled Renaissance to become fully accepted in Prague, while before it was limited. On the other hand, it must be emphasized that Renaissance style was present in Prague even before the disastrous fire. But even though it was possible to find Renaissance in Prague to some extent, the fire was the final entryway that fully allowed Renaissance to become significant in Prague.

9. Seznam obrazové přílohy

- I. Rubová část klenby Vladislavského sálu pod střechou s viditelnými stopami požáru.
- II. Okno ve Vladislavském sále s viditelnými známkami poškození po požáru.
- III. Zachovaná datace na štítu Vladislavského paláce skrytého pod střechou kostela Všech svatých.
- IV. Šternberský palác na Malostranském náměstí. Vlevo je vidět dům Na Baště, kde vznikl požár a který dodnes, na znamení hanby, ustupuje z ulice.
- V. Dům na rohu Malostranského náměstí (č. p. 20) a ulice Tomášská (č. p. 518).
- VI. Štítý paláce pánů z Hradce na Malé Straně.
- VII. Okno Vladislavského sálu společně s datací.
- VIII. Purkrabství na Pražském hradě.
- IX. Schwarzenberský palác na Hradčanském náměstí.
- X. Detail štítu Schwarzenberského paláce.
- XI. Martinický palác na Hradčanském náměstí.
- XII. Vrbovský palác v Loretánské ulici, Hradčany
- XIII. Veduta z roku 1493.
- XIV. Vratislavský dřevoryt.
- XV. Pohled na Pražský hrad při požáru. Knižní ilustrace neznámého autora (fond Britské knihovny v Londýně).

Obrazová příloha

I. Rubová část klenby Vladislavského sálu pod střechou s viditelnými stopami požáru.¹

II. Okno ve Vladislavském sále s viditelnými známkami poškození po požáru.²

¹ © Anna Vrtálková

² © Anna Vrtálková

III. Zachovaná datace na štítu Vladislavského paláce skrytého pod střechou kostela Všech svatých.³

IV. Šternberský palác na Malostranském náměstí. Vlevo je vidět dům Na Baště, kde vznikl požár a který dodnes, na znamení hanby, ustupuje z ulice.⁴

³ © Anna Vrtálková

⁴ © Anna Vrtálková

V. Dům na rohu Malostranského náměstí (č. p. 20) a ulice Tomášská (č. p. 518).⁵

VI. Štítý paláce pánů z Hradce na Malé Straně.⁶

⁵ © Anna Vrtáková

⁶ © Anna Vrtáková

VII. Okno Vladislavského sálu společně s datací.⁷

VIII. Purkrabství na Pražském hradě.⁸

⁷ © Anna Vrtálková

⁸ © Anna Vrtálková

IX. Schwarzenberský palác na Hradčanském náměstí.⁹

X. Detail štítu Schwarzenberského paláce.¹⁰

⁹ © Anna Vrtálková

¹⁰ © Anna Vrtálková

XI. Martinický palác na Hradčanském náměstí.¹¹

XII. Vrbovský palác v Loretánské ulici, Hradčany.¹²

¹¹ © Anna Vrtálková

¹² © Anna Vrtálková

XIII. Veduta z roku 1493.

© The Hebrew University of Jerusalem & The Jewish National & University Library

XIV. Vratislavský dřevoryt.

XV. Pohled na Pražský hrad při požáru. Knižní ilustrace neznámého autora (fond Britské knihovny v Londýně).¹³

¹³ http://www.hrady.cz/data_g/688/29520.png (cit. 23. 4. 2013)